

FILOSOFIES DE LA IMMIGRACIÓ I AUTOGOVERN: EL QUEBEC, FLANDES I CATALUNYA¹

Ricard Zapata-Barrero

Professor titular de ciència política
Universitat Pompeu Fabra

SUMARI: 1. Introducció: filosofies de la immigració per a nacions minoritàries. – 2. Immigració i autogovern: premisses teòriques. – 3. El debat sobre la immigració a Flandes i al Quebec. 3.1. Flandes. a) *El debat entre comunitats i la immigració*. b) *Pluralisme d'enfocaments per interpretar el tema de la immigració*. c) *La gestió d'identitats i el debat públic dominat pel discurs antiimmigrant del Vlaams Blok*. d) *La gestió de situacions de multigovernabilitat i immigració: el sistema federal i les oportunitats polítiques dels immigrants*. e) *Ciudadania, identitats múltiples i immigració*. 3.2. El Quebec. a) *Ciudadania i pluralitat cultural: la interculturalitat com a enfocament*. b) *Relacions entre governs*. c) *Arguments demogràfics, econòmics i lingüístics*. – 4. Elements per construir una filosofia pública de la immigració a Catalunya. 4.1. D'una interpretació administrativa a una interpretació social i política: l'aposta per l'enfocament de la ciutadania. 4.2. Els termes del debat sobre la identitat: innovacions conceptuals i institucionals. – 5. Balanç final. – Bibliografia citada. – *Resumen-Abstract*.

---

1. Introducció: filosofies de la immigració per a nacions minoritàries²

Parlar d'immigració porta implícites algunes premisses, que constitueixen les bases sobre les quals construïm els arguments. Bàsicament dues: que suposem que els immigrants es queden i que estem davant

---

1. Aquest article resumeix algunes parts del llibre *Immigració i Govern en nacions minoritàries: Flandes, Quebec i Catalunya en perspectiva* (2006), editat per la Fundació Trias Fargas. És resultat d'un projecte d'estudi finançat per la mateixa Fundació. Algunes versions prèvies sobre alguns arguments que exposem han aparegut a: "Multinacionalidad y la inmigración: premisas para un debate en España" ("Prólogo" a D. Juteau *Inmigración, ciudadanía y autogobierno: Québec en perspectiva*, Documents de Treball CIDOB - Serie Migraciones, núm. 6, 2005), així com a una versió breu en forma d'article d'opinió a "Inmigración en la España Plural: un debate pendiente" (*El País*, 20 juny 2005; p. 14). La part de Catalunya ja ha estat objecte d'una primera publicació a "Construyendo una filosofía pública de la inmigración en Catalunya: los términos del debate" (*Revista de derecho Migratorio y Extranjería*, núm. 10, novembre 2005; pp. 9-38).

2. Encara que es tracti més d'un tema de perspectiva, d'aquí en endavant adoptarem el terme més correcte de *nació minoritària* malgrat que hi hagi una literatura extensa, entre

d'un procés irreversible amb un caràcter transformador sobre les nostres societats.

Aquestes premisses són, a més, especialment pertinents si pretenem analitzar la relació entre la immigració i l'autogovern de nacions minoritàries. Mentre que aquest vincle és present en l'agenda política al Quebec i a Flandes, encara no ho és a Catalunya.

Amb el cas de Catalunya com a objecte últim d'estudi, aquest article s'interessa abans per com el Quebec i Flandes han resolt (o més ben dit, estan resolent) els interrogants sobre la relació esmentada. La finalitat és poder identificar les principals qüestions del debat acadèmic que contribueixin a plantejar els termes del debat a Catalunya, on la immigració comença ara a tenir una importància vital per al procés nacional de Govern, fins al punt que el futur de l'autogovern a Catalunya passa per les respostes que donarà a les demandes que planteja la nova immigració.

En efecte, si bé la societat catalana ha pres consciència que és davant d'un nou procés d'arribada d'immigrants, principalment procedents de països en vies de desenvolupament, i que aquesta presència comença a modificar el paisatge urbà i social, encara no ha pres consciència ni ha articulat una resposta de l'efecte que pot tenir sobre la construcció nacional.

Des d'aquest punt de vista, aquest article parteix de la premissa que les transformacions que tenen la immigració com a base l³ també afecten nacions minoritàries. Ens interessarà desenvolupar la dimensió d'una *política d'immigració* entesa com a *construcció política d'identitat nacional*. En aquest sentit, una política d'immigració és concebuda com una política de redefinició de la comunitat.⁴

---

la qual hi ha W. Kymlicka (2001) i R. Bauböck (2001), que continua utilitzant el terme de *minoria nacional*. És cert, però, que el terme correcte hauria de ser *nació minoritzada*, i destacar així el fet que la relació majoria/minoria no s'ha d'entendre en termes quantitatius sinó de relacions de poder (vegeu D. Juteau, 2005). Per tant, un grup no és minoria en si, sinó que ha estat fet minoria per un grup dominant majoritari.

3. Sobre els processos de transformació i de canvis que es deriven de la immigració, vegeu G. Aubarell i R. Zapata (eds. 2004). Una reflexió en el marc de l'estudi de la teoria política es troba a R. Zapata-Barrero (2005c).

4. Adaptació la idea de *politics of reconceptualising community* d'A. Favell (2001).

En aquest marc ens plantejem quins són els elements que podrien conformar la *filosofia pròpia de Catalunya*, tenint en compte les seves característiques comunitàries. Quan parlo de *filosofia* em refereixo al conjunt d'arguments que compleix una doble funció: servir per donar sentit a les accions estratègiques seguides per un govern i una administració i, al mateix temps, constituir unes bases informatives de com serà la societat del futur. Aquesta filosofia és *pública*, ja que està connectada amb la gestió d'allò que és públic, i que vol tenir uns efectes pràctics sobre la mateixa societat.⁵

Organitzem l'article en tres parts. A la primera part (*Immigració i autogovern: premisses teòriques*) abordem les principals premisses teòriques que susciten l'estudi del vincle de la immigració i l'autogovern, basant-nos en les aportacions de J. Carens, W. Kymlicka, R. Bauböck. A la segona (*El debat sobre la immigració a Flandes i al Quebec*), identifiquem i discutim els principals temes del debat acadèmic en aquests territoris, susceptibles d'aportar elements per discutir una filosofia de la immigració a Catalunya. A la tercera part (*Elements per a construir una filosofia pública de la immigració a Catalunya*) fem un breu estat de la qüestió, basant-nos en l'actual *Pla de Ciutadania i Immigració* (2005-2008) i tractem de donar unes primeres respostes a la pregunta de quins han de ser els principals temes d'una *filosofia pública de la immigració a Catalunya*, centrant-nos tant en el debat sobre la ciutadania com en el de la definició de qui ha de ser considerat immigrant a Catalunya. Finalment, tanquem l'article amb un balanç final, recollint les principals línies de reflexió i d'anàlisi futures.

2. Immigració i autogovern: premisses teòriques

La relació entre immigració i autogovern constitueix una unitat d'anàlisi que encara no s'ha introduït de forma directa en el debat acadèmic internacional. Només hi ha algunes reflexions disperses en treballs sobre immigració i multiculturalitat, especialment en casos d'estudi de territoris on existeix aquesta doble dimensió.⁶ Recollint els

5. Podríem dir que es tracta d'analitzar el que A. Favell anomena *filosofia de la integració* (Favell, 2001), és a dir, la filosofia pública que orienta el marc institucional.

6. Vegeu una primera formulació d'aquest argument a R. Zapata-Barrero "Immigration

arguments de tres autors (J. Carens, W. Kymlicka i R. Bauböck) podem obtenir els enfocaments i els temes bàsics. Els tres autors tracten el tema de la immigració en termes de gestió de la identitat i comparteixen set premisses:

1) L'acomodació dels immigrants suposa una doble transformació: la de la identitat dels immigrants i la de la societat d'acollida.⁷

2) Cap dels arguments que es donin poden vulnerar els valors liberals i democràtics. És a dir, les reflexions i la producció d'arguments han de tenir com a marc de referència els valors liberals-democràtics.⁸ De fet, aquests valors formen part de la noció de justícia que ha d'orientar les avaluacions de les polítiques i els criteris de gestió de la immigració.

3) Es tracta de parlar de com es gestiona la identitat (primera premissa) sense sobrepassar els límits dels valors de la nostra tradició democràtica liberal (segona premissa) en el context de les diferents esferes públiques (espai d'interacció entre les persones amb les institucions públiques). És a dir: parlem de la vida pública –i no privada– de les persones. En aquest marc, redefinir el concepte de *cultura pública comuna* esdevé una exigència que no es pot eludir, ja que constituirà el principal marc de referència per legitimar les polítiques.

4) Les demandes dels immigrants i de les nacions minoritàries són, en principi, conflictives, ja que els immigrants tendiran a inte-

---

and self-government of national minorities: a conceptual comparative framework" (ECPR The General Conference - Budapest 2005 Panel No: 9 - Political theory and multiculturalism in Europe: conceptual and political change at the crossroads).

7. "In integrating immigrants, Quebec is transforming not only their identity but its own as well" (Carens, 2000; 133. Vegeu també Carens, 1995; 8). Aquesta covariació és la premissa bàsica del que anomenem com a política d'acomodació (R. Zapata-Barrero, 2004a, 2004b).

8. "There are some things that no liberal democratic state may legitimately do and other things that every liberal democratic state is obliged to do. Identifying those limits with respect to the cultural integration of immigrants is the principal task" (Carens, 2000; 108) "Commitment to these principles [democracy and pluralism] may entail some kinds of adaptations by immigrants, but it also sets strong limits to the kinds of changes that can be demanded and imposes obligations on the receiving society as well" (Carens, 2000; 117).

grar-se a la cultura majoritària, i es convertiran en un element més de pressió en el procés de construcció nacional. Es tracta, doncs, de convertir aquesta pressió inicial en un avantatge que contribueixi al mateix desenvolupament del projecte nacional. És a dir, es tracta de passar d'una forma reactiva de percebre el tema a una forma proactiva en què la immigració es converteixi en una font necessària pel mateix desenvolupament nacional. Els tres autors comparteixen que això no solament és possible sinó que sobretot és necessari, sense que vulneri els principis de la democràcia i del liberalisme.

5) Si bé existeix un vincle directe entre les polítiques d'immigració i la comprensió de la comunitat política, aquesta relació adquireix un caràcter vital per a comunitats culturals minoritàries. És un fet que la resposta que dona la societat a la immigració forma part de la seva autocomprensió com a societat (Carens, 1995). La immigració té un *efecte mirall* a tots els nivells, de l'individual al social (R. Zapata-Barreiro, 2003, 2004b). Per tant, les polítiques que es facin afectaran directament l'autocomprensió com a comunitat política minoritària. En aquest marc, aquesta autocomprensió només pot adquirir una expressió política si existeix una forma pròpia d'autogovern. Sense autogovern no és possible mantenir i desenvolupar la comprensió que una comunitat política té d'ella mateixa. Per tant, *en parlar de gestió de la immigració per part de nacions minoritàries parlem d'un dels fonaments que legitimen les demandes d'autogovern*.

6) És necessari concebre les demandes dels immigrants i les de l'autogovern com a compatibles i no com a mútuament excloents; cal tenir una concepció inclusiva i convergent. En aquest cas, el nucli de la reflexió és si la nació minoritària és capaç de ser ella mateixa multicultural (Kymlicka, 2001; 278), i incloure dins la seva autoconcepció la multiculturalitat que expressa la presència d'immigrants, i que aquesta multiculturalitat, per tancar l'argument i seguir la premissa anterior, contribueixi al desenvolupament de la seva comunitat.

7) Per últim, una de les nocions que serveix per descriure la situació no és tant la de desigualtat, sinó la de *desavantatge*. Si bé acceptem que tant els immigrants com la minoria nacional estan en situació de desavantatge i acceptem que, de fet, aquesta és la situació inicial que està a la base de la reflexió mateixa que volem fer, del que es tracta és de comparar les dues situacions per saber si estem utilitzant una mateixa noció per descriure referents diferents. La situació de de-

savantatge pels immigrants i per les nacions minoritàries es produeix per raons diferents. Es tracta de saber també si aquesta situació empitjora en vincular-se els dos. Així, la política d'immigració de l'Estat empitjora la situació de les nacions minoritàries en no proporcionar-li eines ni recursos perquè ella mateixa gestioni aquest procés que afecta el seu propi desenvolupament com a comunitat cultural. Per tant, les línies de reflexió i els discursos que es facin han de tenir com a limitació política el fet d'haver d'enfocar el tema de tal manera que el vincle entre la immigració i l'autogovern no empitjori la situació dels dos. Que la millori és ideal, si més no, no l'ha d'empitjorar.

Estem, doncs, davant d'un tema que té com a font prioritària d'argumentació les polítiques d'autogovern, és a dir, aquelles polítiques que tenen com a última base de legitimació la gestió de la mateixa comunitat cultural minoritària. Malgrat que els tres autors (J. Carens, W. Kymlicka i R. Bauböck) enfoquen el tema en termes de gestió d'identitats (la dels immigrants i la de la comunitat minoritària), comparteixen com a variable explicativa el manteniment i el desenvolupament de l'autogovern. Aquest serà el nostre punt de partida. Es tracta, en el fons, de desenvolupar la dimensió identitària de tota política d'immigració. En aquest sentit, tota política d'immigració gestiona en última instància la pertinença dels immigrants a una comunitat política. Aquí, estariem dintre dels enfocaments clàssics. Però ens hem de plantejar aquest tema en societats on existeix una doble pertinença: la de la comunitat política majoritària estatal i la de la comunitat expressada per la nació minoritària. És a partir d'aquesta base que es justifiquen les accions. Per exemple, no deixa de ser significatiu l'argument que les polítiques lingüístiques dirigides als immigrants tenen com a objectiu principal assegurar les mateixes oportunitats de què gaudeixen els altres ciutadans dins la comunitat. La llengua com a recurs per assegurar la igualtat d'oportunitats és el tipus d'argument bàsic amb el qual ens trobarem.

3. El debat sobre la immigració a Flandes i al Quebec

Una característica del tema de la immigració es que hi ha sempre una diferència entre el debat estrictament institucional i dels partits polítics, i el debat estrictament acadèmic. Al Quebec i a Flandes es produeix també aquesta separació. Per raons d'espai ens centrarem

en el debat estrictament acadèmic.⁹ Comencem pel discurs acadèmic a Flandes.

3.1. Flandes

El primer que sorprèn en tractar el debat acadèmic de Flandes és que no està implicat en el debat públic d'una manera tan intensa i constructiva com veurem en el cas del Quebec. És un debat quasi paral·lel que té com a grans temes no tant la política d'immigració de Flandes, com els efectes de les polítiques d'immigració en les relacions entre les comunitats flamenca i valona. Es vinculen les polítiques d'immigració amb el procés de federalització iniciat durant els anys 80, fins a tal punt que es fa difícil distingir els temes procedents d'una o d'una altra dimensió. Malgrat això, no deixa de ser un debat molt productiu amb arguments destacables.¹⁰

Abordarem cinc temes bàsics: a) el debat entre comunitats i la immigració, b) la pluralitat d'enfocaments per interpretar la immigració, c) la gestió d'identitats i el debat públic dominat pel discurs antiimmigrant del *Vlaams Blok*, d) la gestió de situacions de multigovernabilitat i immigració, i finalment e) ciutadania, identitats múltiples i immigració.

a) El debat entre comunitats i la immigració

Bèlgica és un Estat multicultural bilingüe i multinacional, on conviuen dos tipus de nacionalisme (M. Martiniello i M. Swyngedouw, 1998). Un nacionalisme cívic de la regió de Valònia, i un nacionalisme ètnic de la regió de Flandes. Aquestes dues regions constitueixen veritables fronteres lingüístiques. L'espai més híbrid és a la regió de Brussel·les-capital on conviuen les dues llengües i els dos nacionalis-

---

9. *A Immigració i Govern en nacions minoritàries: Flandes, Quebec i Catalunya en perspectiva* (ed. Fundació Trias Fargas, 2006), fem un repàs cronològic de la gestió de la immigració a Flandes i al Quebec, i destaquem les principals dates i etapes d'innovació, i els principals temes del debat públic i polític.

10. Pel que jo sé, no existeix un estudi exhaustiu que tracti el vincle entre federalisme i polítiques d'immigració, sinó estudis molt embrionaris, com P. Spiro (1994, 2001), K. Tessier (1995).

mes en un estat de tensió permanent per ocupar l'espai públic.¹¹ És un fet que el sentiment comunitari hi és present, i pràcticament tots els problemes polítics i socials tenen o acaben tenint les dues lectures comunitàries: flamenca i/o valona.

Si bé existeixen altres fractures més tradicionals (entre catòlics i laics, entre classes socials), és la divisió comunitària la que preval sobre les altres, especialment entre les elits polítiques (M. Swyngedouw, 1995; M. Martiniello, 1998b). Una de les peculiaritats de Bèlgica és que no existeixen unes relacions entre comunitats en termes de majories i minories, sinó que totes elles poden ser considerades com a minories (A. Dieckhoff, ed. 1996).

A Bèlgica, des dels inicis de l'any 1830, la llengua ha estat el marcador de la diferència entre comunitats i la font de conflicte. El 1963 Bèlgica es divideix en regions que es diuen lingüístiques: la francesa, la flamenca, l'alemanya i la bilingüe flamenca-francesa de Brussel·les. Si bé des dels seus inicis es constitueix en Estat unitari, no té una nació unificada que la fonamenti (M. Martiniello, 1998b; 10). Alguns diuen que Bèlgica és un exemple de sistema consociacional que permet acomodar i respectar les identitats de totes les comunitats culturals presents dins l'Estat (M. Martiniello, 1998b; 13). La llengua és el signe principal d'identitat diferenciada i l'eix de polarització principal. Però tothom rebutja identificar el conflicte comunitari en termes ètnics. Parlar dels flamencs i dels valons en termes ètnics és considerat com una interpretació intolerable (M. Martiniello, 1998b; 15).

També s'ha de precisar que no existeix un bilingüisme en sentit estricte, és a dir, un bilingüisme territorial, excepte a la regió de Brussel·les. En cada regió lingüística preval el monolingüisme. Són regions que funcionen homogèniament. Això no significa que des del punt de vista estatal, com a estat multinacional, les dues comunitats competeixin per rebre el recolzament públic i més poder per a la seva comunitat (B. Maddens *et al.*, 2000), sinó que històricament, la gestió de la diversitat ha estat resolta a cadascuna de les comunitats amb criteris d'homogeneïtat. Per tant, constatem que és aquesta lògica la que ara s'adopta per resoldre conflictes multiculturals procedents de la presència d'immigrants.

Aquesta lògica es percep clarament en el decret de 1998 sobre les minories etnoculturals de Flandes i també en el discurs nacionalista flamenc liderat pel partit d'extrema dreta *Vlaams Blok* (M. Swyngedouw, 1992) que interpreta en clau ètnica un conflicte que era inicialment polític entre flamencs i valons. En efecte, fins a la primera victòria electoral del partit separatista *Vlaams Blok*, a finals del 80, les autoritats belgues van intentar combinar un discurs tradicional unitari amb la defensa d'un multiculturalisme, defensant que la identitat belga no és per descendència, sinó per projecte comú i acceptació de les regles comunes constitucionals (L. De Winter *et al.*, 1998). Aquest enfocament republicà de la identitat belga contrasta amb la identitat flamenca, que té uns fonaments ètnics i un discurs que proclama la importància de conservar l'herència cultural (B. Maddens *et al.*, 2000; 47). Com afecta aquest debat entre comunitats la presència dels immigrants?

El debat sobre la llengua que ja existia a Bèlgica entre les dues comunitats s'estén amb la immigració (M. Martiniello i A. Manço, 1993; 19). Pràcticament s'accepta com a premissa que l'entrada de la immigració dins l'agenda política i social es produeix convertint-la en un instrument de les seves tensions, com a objecte per incrementar el seu poder dins l'Estat federal belga. Aquesta característica és potser l'element més distintiu del tractament de la immigració a Bèlgica. Per entendre aquesta dimensió existeixen recerques que prenen la regió de Brussel·les com a estudi del cas on conviuen dues comunitats amb concepcions molt diferents de la seva pròpia identitat, la qual es veu "alterada" amb la presència d'immigrants i la manera com cada una enfoca la gestió de la multiculturalitat immigrant.¹²

b) Pluralisme d'enfocaments per interpretar el tema de la immigració

Bèlgica és en aquests moments en un procés de federalització iniciat amb la reforma constitucional de 1993, que estableix en el seu primer article que Bèlgica és un Estat federal compost per comunitats i regions. Aquest procés té efectes sobre les relacions comunitàries

---

12. Vegeu, entre els més representatius, D. Jacobs (2000), H. Boussetta i M. Swyngedouw (1999), A. Favell i M. Martiniello (1999).

entre flamencs i valons, ja que per primera vegada es reconeix el bilingüisme francès-flamenc a nivell estatal en termes d'igualtat. Aquest procés frena qualsevol intent d'interpretar en clau ètnica el conflicte comunitari. La política de l'etnicitat progressivament va desapareixent, i la política nacionalista ocupa el seu lloc (M. Martiniello, 1994, 1998b). Aquest procés també té efectes sobre els marcadors identitaris de les comunitats i la seva forma d'expressió política.

Cada comunitat reacciona de manera diferent davant la immigració. La flamenca, que és la que ens interessa, té com a principal font d'inspiració el model multicultural holandès, mentre que la comunitat francesa segueix un enfocament menys específic, i fa un tractament global de la immigració, com a problema social i econòmic. Per l'enfocament flamenc allò que importa és evitar l'exclusió cultural; per la part francesa, allò que és important és evitar l'exclusió social i econòmica (M. Martiniello i A. Manço, 1993; 20).

Malgrat aquesta tendència general, a Flandes la presència del *Vlaams Blok* obliga a mantenir un discurs públic ètnic, que pren com a essencials les diferències amb els valons. Fins a tal punt la separació entre flamencs i valons és real, que a penes hi ha intercanvis i diàleg intercomunitari. Malgrat que no existeixen fronteres físiques, es mantenen unes fronteres lingüístiques i culturals cada vegada més profundes per l'extremisme que pren el discurs polític nacionalista flamenc, especialment amb el suport popular del *Vlaams Blok*. Aquesta lògica queda reflectida en l'enfocament que fan de la gestió de la immigració.

A Flandes no hi ha un debat públic que vinculi la immigració i l'autogovern, en contrast amb el Quebec. Tampoc, com ja hem dit, no hi ha una producció acadèmica que participi en el procés. La majoria de la literatura acadèmica forma els seus arguments comparant Flandes amb Valònia. Fonamentalment se centren en les diferències fins al punt que la identitat d'una regió es forma i defineix per oposició a l'altra (M. Martiniello, 1999; 18). Tampoc no ens trobem amb un debat normatiu ni prescriptiu com al Quebec, sinó fonamentalment descriptiu, sense innovació conceptual. És, podríem afegir, un debat clàssic en el sentit europeu del terme, ja que es vincula la identitat nacional-estatal amb la immigració.

sinó monolingüístic, amb el flamenc com a llengua. El multiculturalisme plurinacional no tracta de gestionar espais públics bilingües. L'espai públic i la cultura pública a Flandes són flamencs. La cultura francesa forma part de la regió de Valònia. Hi ha unes clares fronteres lingüístiques entre Flandes i Valònia.¹³ Per tant, els immigrants que arriben a Flandes no es troben amb el dilema de triar la llengua francesa o flamenca. Quan un immigrant decideix instal·lar-se a Flandes, sap que la llengua pública de la comunitat és la flamenca i que parlar francès es considera negatiu. La situació de competència per l'ús de la llengua es produeix al territori bilingüe per excel·lència: Brussel·les capital, on la immigració és objecte (en el sentit literal del terme) del discurs nacionalista de les dues comunitats.

Per tant, en el cas de Flandes, estem davant d'una realitat molt diferent a la que trobarem al Quebec, que ha de dissenyar i construir un espai públic de forma permanent per evitar que l'anglès sigui dominant. A més, el nacionalisme flamenc respon a un model ètnic, basat en l'origen més que, com en el cas del Quebec, en el projecte comú. Per tant, la forma de gestionar la immigració no serà la d'incloure els immigrants dins una comunitat de futur, mentre es comparteixi un destí comunitari. La pertinença plena a la comunitat és una qüestió pràcticament impossible a Flandes.

c) *La gestió d'identitats i el debat públic dominat pel discurs antiimmigrant del Vlaams Blok*

El debat públic sobre immigració està dominat a Flandes pel *Vlaams Blok*. No es té un discurs proactiu, de discussió sobre les millors formes de gestió del fenomen, sinó un discurs reactiu on tots els partits tradicionals estan dominats pels temes de debat que introdueix el *Vlaams Blok*.¹⁴ Això, lluny de poder considerar-se com una anormalitat, és un altre context possible que pot produir el debat sobre la immigració i l'autogovern, un context on els arguments lingüístics,

---

13. Des dels inicis, el cas de la comunitat lingüística francesa ha estat objecte d'estudi i comparació amb el Quebec amb més freqüència que la flamenca (vegeu, per exemple, N. Assimopoulos i J. E. Humblet, 1987).

14. Una primera aproximació entre discurs proactiu i discurs reactiu es troba a R. Zapata-Barrero (2005b).

demogràfics i econòmics prenen un significat extrem contrari al procés de multiculturalitat i a la immigració.

Si preguntem per què la població vota a partits d'extrema dreta i/o nacionalpopulistes hi ha dues respostes possibles: o bé pels temes que tracten, o bé per expressar un malestar envers la política tradicional –i per tant s'hauria d'interpretar com un vot antipartits tradicionals–. En el cas de Flandes, la majoria dels estudis s'inclinen per la primera resposta (M. Swyngedouw, 1995; H. De White i B. Klandermmans, 2000). El vot al *Vlaams Blok* és fonamentalment un vot antiimmigrant i, en segon terme, i com a conseqüència, l'expressió d'una *political disaffection*. Per tant, la població s'expressa explícitament i amb voluntat contra la immigració, no contra aquest o aquell altre model de gestió de la immigració. La ciutadania s'expressa contra l'arribada i permanència d'una població que percep com a "invasora" i que interpreta en termes de competència pels llocs de treball i els beneficis del sistema públic de benestar. Aquesta percepció s'explica en part perquè els immigrants ocupen espais on es distribueixen recursos escassos i, per tant, on la població ciutadana veu com l'arribada empitjora, en lloc de millorar, la seva situació inicial.

Aquest èmfasi en les diferències, en la percepció de la immigració en termes d'efectes negatius, fa que la major part de la literatura se centri en l'anàlisi del racisme, de l'expressió dels discursos, del comportament i les actituds racistes de la població i les elits polítiques.¹⁵

La percepció pública de la immigració és similar a la que es dona en altres contextos. Per tant, no està relacionada amb el vincle directe entre la immigració i l'autogovern que ens ocupa. La percepció de la població flamenca, en general, és que els immigrants abusen de la seguretat social i són els principals responsables de l'atur i el crim, i provoquen inseguretat. A penes existeix suport de la política a les minories ètniques.

Una característica de Flandes és que malgrat haver constatat la presència d'immigrants des de fa dècades, com a territori dins l'espai europeu del nord, no ha tingut una política pròpia de gestió gairebé fins el 1989. Això ha impedit fer una política de prevenció d'aquestes

percepcions. Però també cal tenir en compte el discurs nacionalista flamenc, fonamentalment ètnic.

Forma part de la comunitat flamenca tot aquell que parla flamenc i té pares flamencs. La comunitat d'origen i la llengua fa que es redueixi considerablement la possibilitat d'elaborar arguments que afavoreixin la inclusió dels immigrants dins la col·lectivitat (W. Kymlicka, 2001, cap. 15). Aquest nacionalisme excloent fa que les diferències entre grups ètnics prevalguin sobre les similituds a l'hora d'orientar polítiques.

d) *La gestió de situacions de multigovernabilitat i immigració: el sistema federal i les oportunitats polítiques dels immigrants*

Hi ha estudis molt interessants que analitzen com les dues comunitats s'enfronten per tal de controlar la gestió de la immigració (H. Boussetta, 2000; D. Jacobs, 2001). La presència dels immigrants i la necessitat de donar una resposta política a les seves demandes s'introdueix directament dins l'eix que caracteritza la societat belga com a societat dividida entre flamencs i valons.

En aquest marc els temes són dos. Un és de caràcter institucional i estructural (com afecta la reforma estructural de Bèlgica, la qual està en procés de federalització) i l'altre és determinar quines diferències de model es produeixen en la relació amb el món associatiu. Veurem els principals arguments de cada un d'aquestes temes.

La primera línia d'anàlisi parteix de la premissa que la història de les polítiques d'immigració està vinculada a l'evolució de les estructures del sistema polític belga. És especialment important el moment (1993) en què els partits polítics flamencs i francòfons fan néixer l'Estat federal. Aquest federalisme és la resposta a demandes d'autonomia de cada comunitat i en pretén frenar l'antagonisme. Aquestes reformes de l'Estat afecten directament les polítiques d'immigració. H. Boussetta fa una relació històrica del vincle entre el canvi d'organització estructural de l'Estat i els canvis en les polítiques d'immigració des de 1965, data en la qual emergeix públicament a Bèlgica el tema de la immigració, mitjançant la creació d'un Consell Consultiu de la Immigració. És sobretot en el moment de la creació del Centre per a

la Igualtat i la Lluita contra el Racisme a nivell federal (1993) que es manifesta la distància entre la percepció flamenca i la valona de com gestionar la immigració (H. Boussetta, 2000).

L'enfocament flamenc de la immigració basat en el grup és totalment diferent a l'enfocament universalista i individual de Valònia. L'anàlisi d'aquesta diferència és la principal línia de debat actual i en aquest punt rau la principal font de tensió entre les dues comunitats, i afecta l'estructura federal. Podem dir que aquesta diferència d'enfocament manifesta que la gestió de la immigració està territorialitzada des que el 1998 Flandes es pronuncia i elabora el seu marc d'acció amb el decret de minories ètniques.

Flandes esta més a favor de promoure mecanismes que permetin una integració col·lectiva. No existeix una oposició formal a la defensa d'una especificitat cultural. S'accepta més l'afirmació identitària diferenciada dels immigrants, fent coherent aquesta política amb la seva pròpia política de reconeixement identitària a nivell de l'Estat federal. La coherència o incoherència de les dues polítiques és, doncs, un dels eixos que expliquen l'enfocament flamenc. Però és també un fet, com assenyala Boussetta, que aquesta política d'immigració està directament lligada a les relacions i els conflictes comunitaris: "il ne s'agit pas seulement d'intégrer ses immigrés chacun chez soi et selon ses standards, mais d'intégrer sans désarmer dans le cadre du conflit communautaire, c'est-à-dire sans remise en cause des positions institutionnelles acquises de 'haute lutte' par les uns et les autres" (H. Boussetta, 2000; 80).

Aquesta instrumentalització de la immigració dins el conflicte comunitari va ser molt explícita en el debat dels drets polítics dels estrangers comunitaris (H. Boussetta i M. Swyngedouw, 1999), i és objecte de la majoria de les anàlisis acadèmiques que prenen la regió de Brussel·les com a cas d'estudi on conviuen (s'enfronten) dues concepcions molt diferents de com gestionar la immigració. Aquestes dues filosofies de la integració (M. Martiniello, 1995) es veuen molt explícites en el tractament que dispensen al món associatiu.

En efecte, considerant Brussel·les com a cas d'estudi de convivència de dos models diferents de gestió de la immigració, i de situació de multigovern (A. Favell i M. Martiniello, 1999), s'analitza com la immigració constitueix un instrument de la competència entre les dues

comunitats per adquirir més parcel·les de poder federal. En aquesta línia, l'argument de D. Jacobs (2001) és que la lluita pel poder de les dues comunitats potencia i, al mateix temps frustra, la incorporació dels grups ètnics minoritaris.

La part flamenca segueix un multiculturalisme basat en el grup, en la línia de l'enfocament holandès, mentre que la part francòfona està influenciada pel model francès republicà i individualista. Cada un d'aquests models invita a unes relacions molt diferents cap al món associatiu generat per la immigració.

L'enfocament flamenc dona suport polític, social i econòmic a les associacions d'immigrants, mentre que la part valona evita fer unes polítiques específiques cap a la xarxa associativa immigrant. Això suposa que a Brussel·les la comunitat flamenca generi més simpatia per part del món associatiu i al mateix temps augmenta la seva esfera d'influència a Brussel·les (D. Jacobs, 2001; 114).

Aquestes situacions de multigovern creen canals i oportunitats de participació dels immigrants (A. Favell i M. Martiniello, 1999). L'exemple que analitza Jacobs d'aquesta competència entre comunitats és la demanda de dret de vot dels immigrants de la UE. En general, l'elit política belga ha estat en contra del dret de vot pels immigrants (Jacobs, 2000, 2004a). Aquesta oposició era en un principi molt més pronunciada en la part flamenca ja que s'argumentava que el dret de vot dels ciutadans europeus beneficiava els partits polítics francòfons i que, per tant, podia tenir una conseqüència negativa en l'esfera de poder de la regió de Brussel·les (vegeu també M. Martiniello, 1998a; H. Boussetta i M. Swyngedouw, 1999).

Conscients de la importància electoral dels immigrants, cada comunitat té una estratègia diferent. Donar suport a les associacions d'immigrants forma part de la estratègia flamenca per guanyar-se la confiança d'un electorat potencial decisiu. El tema sobre el vot ètnic està en aquests moments obert al debat públic.

e) Ciutadania, identitats múltiples i immigració

La ciutadania belga és una ciutadania que té dos nivells de llietat: federal i comunitària. Aquesta relació ha estat analitzada en

diversos treballs i forma part d'un debat institucional i normatiu. L'enfocament bàsic del debat se centra en analitzar com aquesta situació de doble lleialtat influeix en la gestió de la immigració.

Alguns dels enfocaments que abunden més són els que, tenint en compte que estem en contextos d'identitats múltiples, analitzen la relació entre el sentiment d'identitat nacional i l'actitud cap als immigrants. Entre aquests estudis es troba l'interessant anàlisi comparativa entre Flandes i Valònia de B. Maddens, J. Billiet i R. Beerten (2000). Els autors arriben a la conclusió, amb suport empíric, que hi ha una relació entre el tipus d'identitat nacional i l'actitud cap als immigrants. En efecte, es troba que comparativament existeix una relació inversa entre Flandes i Valònia.

A Flandes aquells que s'identifiquen més amb Bèlgica tenen una actitud més favorable cap als immigrants que els que s'identifiquen amb la identitat flamenca. Aquesta situació és inversa a Valònia, on el sentiment d'identitat való té una actitud més favorable cap als immigrants que el sentiment d'identitat belga. Aquest fet aparentment contradictori solament pot tenir com a argument explicatiu l'existència de dos tipus d'identitat nacional. La flamenca és una identitat ètnica, davant de la identitat dita republicana valona. La primera tendeix més a produir arguments de separació i exclusió, de rebuig de tota mena de situacions que "alterin" la identitat original, mentre que la segona és universalista i accepta la inclusió de l'alteritat mentre aquesta comparteixi un nucli públic comú de valors i institucions ja existent.

En aquesta línia el debat sobre la ciutadania belga adquireix un sentit polític important. En parlar de ciutadania belga s'han de tractar temes relacionats amb la gestió lingüística, regional i econòmica.

El model flamenc de ciutadania està basat en la comunitat, en la llengua, en l'ètnia i el territori (E. L. Lefebvre, 2003; 112). La definició valona de la ciutadania està basada en la tradició francesa, fonamentada en la voluntat de les persones més que en la seva ètnia, en el llenguatge i la pertinença a una cultura comuna de valors. Aquests dos models de ciutadania, un comunitari i ètnic, i un altre republicà, són a la base de dues formes molt diferents d'abordar el tema de la pertinença a la col·lectivitat per part dels immigrants. Així doncs, encara que la Constitució belga proporcioni una definició simple de la ciutadania, existeixen dues nocions culturals de la pertinença que co-

existeixen. Aquesta bipolaritat fa que la qüestió de la ciutadania de cada comunitat es converteixi en objecte de reivindicació nacionalista i sobiranista a nivell federal. La immigració, en aquest cas, té un paper de motor fonamental, ja que l'adquisició de la ciutadania belga suposa a nivell comunitari adherir-se a una llengua o una altra, amb la consegüent ampliació/disminució d'àrees d'influència.

3.2. El Quebec

El debat actual del Quebec està dominat per la cerca d'una definició de la ciutadania que inclogui els immigrants i la pluralitat cultural, però que al mateix temps protegeixi la identitat quebequesa (lingüística, fonamentalment) davant la nació majoritària canadenc. Tanmateix, la majoria adopta un enfocament normatiu vinculat amb l'anàlisi institucional. El debat també està acompanyat de discussions sobre les relacions entre governs (el federal canadenc i el provincial quebequés), així com consideracions demogràfiques, econòmiques i lingüístiques.

a) Ciutadania i pluralitat cultural: la interculturalitat com a enfocament

Si existeix un context que generi més debat i sigui propici per a la innovació conceptual, aquest és el del Quebec. El tema de la ciutadania s'està treballant des de diferents angles, però tots apunten cap a un procés de mutació institucional i cultural sense precedents.

Podríem dir que al Quebec tota la problemàtica al voltant de la immigració i la pluralitat cultural s'analitza des de l'òptica dels seus efectes sobre el sentiment de pertinença a la ciutadania que s'està construint.¹⁶ Un dels primers temes va ser definir la diversitat mateixa que cal gestionar. En el context de reconeixement per part del Govern

---

16. En aquest debat, vegeu L. Fontaine i Y. Shiose (1991), L. Fontaine (1992), M. McAndrew (1995), M. Labelle (1997, 1998, 2000, 2001), M. Labelle i D. Salée (1998, 1999), D. Juteau (2000a,b, 2002), M. Labelle i F. Rocher (2003). En una perspectiva comparada vegeu l'interessant treball de M. H. Chastenay, M. Pagé, K. Phalet, M. Swyngedow i J.-C. Lasry (2005). Vegeu, igualment, alguns estudis concrets, com M. El-Yamani, D. Juteau, M. MacAndrew (1993), S. Lizasa (1998), L. Emongo, K. Das, i G. Bibeau (2001).

federal canadenc de la multiculturalitat, el Govern del Quebec, com a reacció i amb la pretensió de distanciar-se de l'enfocament canadenc, introdueix en el debat públic i acadèmic el terme "interculturalitat".

En els dos enfocaments (l'enfocament canadenc i l'enfocament del Quebec), del que es tracta és de discutir el model proposat amb l'èxit/fracàs de la integració. Un dels primers que tracta aquest tema és W. Kymlicka quan discuteix els arguments que posen en tensió la política multicultural i la integració, en concret, la idea que la política multicultural, en lloc d'afavorir, és una amenaça a la cohesió social i la integració (W. Kymlicka, 1998). Però també es planteja com es produeix la integració en situacions d'identitats compartides (*shared identities*) (Kymlicka, 1998; 173), com és el cas al Quebec.

En aquest marc discursiu, proposa tres tipus d'indicadors per analitzar la integració en una o altra identitat (la canadenc o la quebequesa): la d'integració legal i política, la lingüística i la sociocultural. L'argument és que la integració dels immigrants es fa més per la banda del Canadà que no del Quebec.

M. Labelle (2001) recull aquests arguments i discuteix una a una les posicions de Kymlicka. Però la seva matèria de reflexió no és tant les conclusions a les quals arriba Kymlicka, sinó els indicadors que utilitza per reafirmar els seus arguments.

És especialment important la discussió de l'argument que la demanda de ciutadania és un indicador d'integració. Per Kymlicka, el fet que la demanda d'immigrants vagi més cap a la ciutadania canadenc és una prova empírica del seu argument general. No es poden entendre aquestes dades sense el context de demanda de sobirania. Sembla que a més demanda de sobirania, més inclinació dels immigrants cap a la ciutadania canadenc. En aquest sentit, M. Labelle (2001) explora el sentit que té el nomenat "vot ètnic", especialment perquè va ser un dels arguments explicatius de la derrota del segon referèndum el 1995.

En el debat acadèmic, una altra òptica d'exploració de la ciutadania és el racisme. Per a M. Labelle (2004), per exemple, qualsevol discurs normatiu sobre la ciutadania ha de tenir en compte que el racisme en una societat disminueix el sentiment de pertinença i provoca fractures que tenen com a darrer efecte incrementar identitats dividides. L'anàlisi d'aquest procés de "racialització" de la societat del

Quebec el fa Labelle en relació amb els seus efectes sobre el procés de construcció d'una nova identitat per part dels immigrants, amb un suport empíric d'una enquesta d'opinió que mesura quin és el sentiment d'identitat dels immigrants. Una de les conclusions importants del seu estudi és que el moviment sobiranista del Quebec té relació amb la desorientació identitària dels immigrants, els quals no acaben d'assumir les exigències de pertinença a una ciutadania quebequesa definida en termes de llengua.

En darrer terme, la política lingüística provoca una concepció ètnica del llenguatge, en lloc d'una llengua pública comuna. Al final, Labelle explora un discurs nou basat en els drets culturals per fer front a les tendències ètniques més o menys oficials. Fent referència implícita als arguments de Juteau, afirma que "what is at stake is the building of neither a *"communauté des citoyens"* as individualized monads, nor a *"communauté des communautés"*, and requires institutional creation to take into account the deep diversity of our societies" (Labelle, 2004; 60). Aquest és, de fet, un altre tema recurrent, obert per, entre altres, D. Juteau i M. McAndrew (1992) sobre els efectes que pot tenir sobre la immigració la demanda de sobirania, especialment en la seva triple dimensió: la selecció d'immigrants i la composició dels fluxos migratoris, la dinàmica de la integració lingüística dels "al·lòfons", i l'evolució i les actituds dels francesos quebequesos sobre la immigració i sobre dels quebequesos "d'origen d'una comunitat cultural particular" o nous quebequesos.

L'anàlisi del racisme, com a actitud de la població, però també com a prejudici present en les institucions i els àmbits públics com el laboral, són tractats en la seva relació amb les polítiques de gestió de la diversitat cultural. Es planteja, per exemple, si les polítiques multiculturals contribueixen a disminuir o incrementar el racisme, especialment en contextos de doble identitat com el Quebec (vegeu, per exemple, P. Bataille, 1998). La lluita contra el racisme es presenta, doncs, com un dels fonaments del model d'interculturalitat quebeques (E. Ollivier, 2000).

En aquest marc s'entén la recerca d'una definició d'una *cultura pública comuna*, un tasca fonamental per poder definir l'espai d'acció de la ciutadania que inclogui la immigració. Aquest debat ha estat apuntat, entre altres, per M. Labelle, F. Rocher i G. Rocher (1995), pels quals el vincle entre gestió de la realitat pluricultural i defensa de la

llengua francesa dins d'aquest espai comú com un dels mitjans imprescindibles per a la integració són dues polítiques que tindrien objectius contradictoris.

Els temes relacionats amb *identitat* són potser els que més literatura han generat, vinculada directament als seus efectes sobre el nacionalisme del Quebec. Aquesta interacció és una de les unitats de reflexió que genera més arguments en aquests moments.¹⁷ En aquest marc també s'inscriu la reflexió sobre si els criteris de pertinença de la ciutadania clàssica poden servir per a situacions de polietnicitat, per utilitzar el terme de Kymlicka que A. G. Gagnon i R. Iacovino (2003) mobilitzen com a fil conductor.

Aquest mateix treball resumeix molt bé la dicotomia conceptual entre l'enfocament federal i del Quebec en la forma de gestionar la diversitat. Aquest és el debat entre multiculturalisme (Canadà) *versus* interculturalisme (Quebec). L'argument de Gagnon i Iacovino és que aquesta diferència d'enfocament per gestionar la integració dels immigrants respon a una diferència de marc de referència. En aquest sentit, la base de la política multicultural del Canadà és la homogeneïtat de la nació, mentre que el model que està al darrere de la política intercultural del Quebec és més pluralista en la seva base. En aquest context discursiu és lícita la reflexió i la recerca d'innovació conceptual que ja existeix en el debat internacional, per donar un significat al debat de la ciutadania al Quebec. En aquesta línia s'inscriu una interessant discussió sobre la transnacionalitat, com a forma de canalitzar situacions d'identitats múltiples (M. Labelle i F. Midy, 1999), que ha quedat, al meu parer, inexplorada.

En aquesta mateixa categoria de debat sobre la ciutadania, podem incloure-hi també les discussions sobre la presència o l'absència dels immigrants en els mitjans de comunicació. El tema de la *representació multicultural* es converteix, així, en un dels eixos pràctics del debat teòric. En efecte, és un fet empíric destacat que els immigrants estan sobrerepresentats en les institucions i els mitjans de comunicació (M. Tanaka, 2000), malgrat que avanci molt més ràpidament el debat teòric sobre aquesta qüestió.

b) Relacions entre governs

Evidentment, un altre aspecte que omple el debat és el de les relacions entre el govern federal canadenc i el provincial quebequès. Aquest debat és més de caràcter institucional, basat especialment en la distribució de competències.

La història de la relació entre el Quebec i el Govern federal en matèria d'immigració és la història de la demanda i l'obtenció de competències (L. Fontaine, 1995). En aquest marc, els primers balanços comencen a elaborar-se durant els anys 80, seguint especialment com a fil conductor la idea de la "responsabilitat compartida" (M. Labelle, 1988) davant de la concepció unilateral del Govern federal (*one-sided view of state federal responsibilities*) (P. Skerry, 1995). En aquesta època es fan també les primeres recensions d'estudis sobre la immigració.¹⁸

Però el debat pren força també des del primer moment en què el Canadà adopta el multiculturalisme com a política pública el 1971. Des de llavors s'han fet moltes crítiques i comentaris, pràcticament tots enfocats en la distància entre les pretensions de les polítiques i els seus efectes reals. El multiculturalisme canadenc seria, *de facto*, un instrument de dominació indirecte de tota expressió minoritària cultural (B. Ramirez i S. Taschereau, 1988; B. Ramirez, 1991). Especialment perquè, vist des del Quebec, es considera que es tracta el Quebec com una comunitat cultural més, de la mateixa manera que les comunitats d'immigrants. Aquest debat normatiu es defineix millor quan el Quebec, com a reacció, proclama la interculturalitat com a model que resumeix el seu enfocament. En aquest marc, es produeix el debat *multiculturalisme versus interculturalisme*.

També forma part del debat sobre les relacions entre governs el sistema bifocal d'immigració del Canadà, tenint en compte les competències exclusives que té el Quebec. Existeix el que D. Juteau (2000a) anomena dualisme canadenc i pluralisme quebequès, fent referència a diferents condicions estructurals per abordar la immigració. En aquest marc, és interessant l'article de J. Garcea on s'apunta que aquest sistema té uns efectes que no acaben de concretar-se sobre la identitat nacional de les dues comunitats, especialment en termes de lleialtat

18. Vegeu la nota crítica de S. Taschereau (1988).

estatal per part dels immigrants. L'autor acaba amb els arguments rellevants següents "in the first few decades of the new millenium we should expect that immigration will shape the nationstate building projects of the federal and Quebec governments as much as the latter have shaped, and continue to shape, the former" (J. Garcea, 1998).

c) Arguments demogràfics, econòmics i lingüístics

En el procés de mutació institucional i cultural (N. Assimopoulos i J. E. Humblet, 1987), la política d'immigració del Quebec és una política demogràfica, econòmica i lingüística des dels seus inicis.¹⁹

Des del punt de vista *demogràfic*, hi ha dues preocupacions que prevalen sobre les altres. Per una banda, és també un fet que el Quebec té uns índexs de naixements molt reduïts. Això significa que la seva població és cada vegada més vella, i, per tant, amb menys forces actives de treball. La disminució de la població és una realitat creixent. En aquest context, l'arribada d'immigrants es percep com una oportunitat, la política d'immigració com una política de natalitat (A. Panitch i J. M. Cragin, 1991). Aquest discurs demogràfic i polític també és present en els debats sobre la integració dels immigrants. En aquest cas, el discurs pren generalment dues vies argumentals: la de determinar la capacitat d'acollida del Quebec i la de vincular aquests elements demogràfics amb els de la política lingüística. Malgrat que per alguns autors aquests vincles són a la base de l'exclusió dels immigrants, en lloc de la seva inclusió (V. Piché, 1992).

Un dels grans temes demogràfics que animen el debat no és solament el dels criteris de selecció i la seva legitimitat normativa, sinó també el de la distribució territorial de la població o el que s'anomenen *polítiques de regionalització* (M. Simard, 1996). Aquesta política s'inscriu dins la problemàtica territorial on la majoria dels immigrants

---

19. Vegeu, per exemple, la veu "política d'immigració" (*immigration, politique d'*) de la Enciclopèdia del Canadà, que es construeix emfasitzant aquests tres pilars bàsics de les polítiques d'immigració (G. E. Dirks, 2000). També un balanç de 1975 on ja es destaca aquesta triple dimensió en la forma d'abordar la immigració (B. Bonin, 1975). Vegeu igualment, seguint aquesta lògica, A. H. Richmond (1976), diversos autors (1994)

es concentren a la regió de Montreal.²⁰ La idea principal d'aquesta política no és distribuir territorialment els immigrants contra les seves voluntats, sinó deixar lliure elecció als immigrants i oferir una sèrie d'incentius perquè optin per instal·lar-se en altres regions del Quebec menys poblades. El centre de l'argumentació no és concebre la política de regionalització com a política anticoncentració dels immigrants dins de Montreal, sinó la de vincular immigració i desenvolupament econòmic. En aquest cas, la política de regionalització forma part d'una política de desenvolupament econòmic de les regions amb dificultats de població i d'economia del Quebec. Podríem dir que és una política intel·ligent i ben portada des dels seus inicis, ja que forma part del projecte descentralitzador del Quebec. Des del punt de vista econòmic, la immigració és vista com una oportunitat de creixement i d'estar a l'altura de la competència global. Per últim, la llengua, en ser un dels principals elements d'identitat, és un dels instruments bàsics que serveixen tant per a la selecció com també com a criteri per a la integració. És també motiu de debat l'aprenentatge i l'ús de la llengua en el context de l'educació.²¹

4. Elements per construir una filosofia pública de la immigració a Catalunya²²

Després de fer un repàs de com tracta el debat acadèmic el vincle entre la immigració i l'autogovern a Flandes i al Quebec, ens queda plantejar-nos el cas de Catalunya. Som conscients que si bé el Quebec, i en certa mesura Flandes (encara que sigui per no preveure-ho de forma explícita), ja tenen una certa *filosofia pública* del vincle entre immigració i autogovern, Catalunya està en un moment clau per iniciar la seva reflexió. En aquesta tercera part discutim l'aposta que ha fet actualment per l'enfocament de ciutadania (secció 1) i ens plante-

---

20. Fins a tal punt que alguns han qualificat el tema com la *montréalisation de la question de l'immigration* (M. Labelle; 1990).

21. Vegeu R. Ghosh i R. Zinman (1995). Entre nosaltres, vegeu J. Garreta, Ll. Samper i N. Llevot (2003), on es recullen alguns capítols del llibre més extens de M. Mc Andrew i F. Gagnon (2000).

22. Existeix una versió més àmplia publicada d'aquesta tercera part a R. Zapata-Barrero ("Construyendo una *filosofia pública de la inmigración* en Catalunya: los términos del debate", *Revista de derecho Migratorio y Extranjería*, núm. 10, novembre 2005; 9-38).

gem després (secció 2) els termes del debat sobre la identitat que suscita el vincle entre la immigració i l'autogovern.

4.1. D'una interpretació administrativa a una interpretació social i política: l'aposta per l'enfocament de la ciutadania

Si estem d'acord que en tractar la immigració no podem defugir com i des de quina òptica s'interpreta aquesta realitat ni podem desvincular-la dels valors essencials que suscita, és clara la necessitat de reflexionar sobre quin ha de ser el marc interpretatiu propi de Catalunya. Això suposa acceptar que la dimensió descriptiva i de diagnòsi de la situació està inevitablement vinculada al caràcter prescriptiu i normatiu característic del procés de constitució d'un autogovern.

Ara per ara, en matèria d'immigració, la Generalitat té una funció executiva i administrativa, no legislativa. Des del punt de vista d'autogovern, depèn totalment del que es digui i es decideixi des del Govern central, hi estigui o no d'acord. Aquesta situació crea uns escenaris d'incoherència, en la mesura que el Govern de la Generalitat ha de gestionar situacions no volgudes. Aquestes situacions són indicadors clars de la manca d'autogovern.

El que resulti del debat a Catalunya constituirà el conjunt d'arguments propis com a realitat diferenciada respecte d'Espanya.²³ Aquests seran els arguments que es podran mobilitzar des de Catalunya per construir la seva *filosofia pública* de la immigració.

Vista des de les altres comunitats autònomes, Catalunya és una referència perquè ja té una tradició de gestió de la immigració. Si bé el seu comportament ha estat fins ara administratiu, en el tercer programa (*Pla de ciutadania i immigració 2005-2008*) que acaba d'aprovar-se dona un pas qualitatiu: té un caràcter polític i reivindicatiu.²⁴

---

23. No podem dir que existeixi un debat sobre aquest tema a Catalunya, ni tan sols a nivell acadèmic. De treballs dispersos que han elaborat unes primeres reflexions tenint Catalunya com a marc contextual, podem destacar, sense voler ser exhaustius, els següents: Diversos autors (2002), G. Aubarell, A. Nicolau, A. Ros (2004), J. Porta (2004).

24. <http://www.gencat.net/benestar/societat/convivencia/immigracio>.

El llenguatge de la ciutadania constitueix la seva principal innovació conceptual i un eix central d'argumentació.

El nou Pla aposta per un enfocament de ciutadania seguint dos grans plantejaments. El primer consisteix a percebre les polítiques en termes de gestió d'un procés d'inclusió o d'igualtat. La idea bàsica és gestionar el pas de l'estatus d'immigrant a l'estatus de ciutadania (inclou igualtat de drets, igualtat social i igualtat econòmica, així com temes com la representativitat i la presència d'immigrants dins l'Administració i organitzacions de la societat civil). El segon plantejament és en termes de polítiques d'acomodació, és a dir, en termes de gestió de les zones públiques d'interacció entre ciutadans i immigrants (R. Zapata-Barrero, 2002, 2004a, 2004b). Seguint el nostre fil argumentatiu, ens interessa destacar fonamentalment el seu enfocament de la ciutadania.

En primer lloc, l'enfocament de la ciutadania implica que la residència es converteix en l'únic criteri per destinar polítiques. Des del punt de vista administratiu, l'empadronament com a criteri bàsic que atorga el dret de l'immigrant a estar inclòs dins l'espai polític públic. L'empadronament expressa la voluntat de l'immigrant d'assentarse a Catalunya i compartir amb els seus habitants ja residents tots els espais públics existents, sense distincions. Així, el concepte de ciutadania es deslliga de la nacionalitat estatal i es vincula estretament a la seva relació amb la ciutat i el món local.

En segon lloc, l'enfocament del Pla es completa amb la definició d'una ciutadania plural i cívica. Aquest concepte val la pena introduir-lo, ja que conforma el nucli de la nova percepció. En el Pla es diu que: "Per tal d'impulsar un concepte de ciutadania que inclogui a la població no nacional de Catalunya, la proposta de ciutadania plural i cívica del Pla es converteix alhora en un 'element de reflexió' per a la societat catalana i totes les seves instàncies polítiques, socials, econòmiques i culturals, i en un vehicle que permeti vincular la gestió quotidiana del procés amb un horitzó de noves oportunitats per a la societat catalana del futur" (cap. 2, un nou enfocament, pp. 53-54).

Aquest enfocament es basa en tres pilars bàsics: el valor del pluralisme, el principi de la igualtat i la norma del comportament basat en el civisme. L'acceptació del pluralisme hi té un paper rector, ja que és la condició sense la qual no és possible el reconeixement públic.

Significa que tota persona que visqui i treballi a Catalunya, sigui quina sigui la seva cultura i religió, ha de reconèixer el pluralisme com a valor bàsic en totes les seves formes de manifestació (tant el pluralisme de valors com el pluralisme cultural, tant en la seva forma d'expressió individual com de grup). El valor del pluralisme inclou el de laïcitat, que vol significar la separació estricta entre poder polític i confessions religioses.

Igualment, reconeixent que l'arribada i permanència de persones procedents de fora és un nou factor generador de desigualtats, l'enfocament de la ciutadania també assumeix com a segon pilar el principi d'igualtat en drets i deures. Més endavant es concreta que el principi d'igualtat és tant el principi d'igualtat de tractament com d'oportunitats. De fet, combinant aquests dos pilars s'aspira a reconèixer la realitat plural i a construir un vehicle que ajudi a identificar propostes que minimitzin les desigualtats que genera la diversitat de cultures, llengües i religions que coexisteixen en un mateix territori (Catalunya).

Com a norma bàsica d'orientació de la relació entre les persones (sigui quina sigui la seva llengua d'origen, la seva cultura, religió i color de la pell), s'estableix com a tercer pilar el civisme. Es defineix el "civisme" en termes pràctics com una "actitud i norma de comportament d'acció pública que permet la convivència entre les persones i assegura la cohesió al llarg del temps".

En aquest context de definició d'una ciutadania plural i cívica es planteja també una noció important: la de "cultura pública comuna". Aquest concepte té el caràcter d'objectiu que cal assolir, i és la proposta d'enfocament de ciutadania amb el seus tres pilars (pluralisme, igualtat i civisme) el principal instrument. En termes polítics públics, l'enfocament té, doncs, una clara voluntat estratègica.

Amb la noció de "cultura pública comuna" també s'expressa un rebuig: abandonar el que podríem anomenar "enfocament pluralista institucional", en el sentit que cada cultura i realitat diferenciada dins de Catalunya tingui una forma d'expressió institucional separada de la resta.²⁵

Des del punt de vista de les premisses d'acció, crec que el millor és entendre-les com a marc d'interpretació i components bàsics de la filosofia pròpia. Són premisses que ajuden a interpretar els conflictes i a orientar accions polítiques. El Pla fixa les següents:²⁶ reconeixement de la diversitat cultural; drets humans i respecte a la dignitat de la persona; universalitat de les polítiques públiques i respecte als drets individuals; assegurar l'estabilitat i la cohesió de la societat catalana; defensa de la llengua catalana com a llengua de la ciutadania resident; coordinació, cooperació i coresponsabilitat; política d'integració amb base europea.

4.2. Els termes del debat sobre la identitat: innovacions conceptuals i institucionals

És un fet que el vincle entre immigració i autogovern a Catalunya té més un caràcter acadèmic que polític i social. També és un fet que l'acadèmia pot proporcionar arguments perquè les elits polítiques prenguin consciència del problema. Estem ara en el procés on l'àmbit de la política comença a identificar el tema en termes de preocupació, però encara més sobre intuïcions que sobre arguments sòlids.

El que sí que és cada vegada més clar és que la política ha d'anticipar-se als efectes socials que pugui tenir la immigració sobre la definició mateixa de comunitat política. És un fet que la immigració ha reforçat tant al Quebec com a Flandes la necessitat d'autodefinir-se com a nació-estat. Com ja s'ha dit a l'inici, si bé la societat catalana ha pres consciència que està davant d'un nou procés d'arribada d'immigrants, principalment procedents de països en vies de desenvolupament, i que aquesta presència comença a modificar el paisatge urbà i social, encara no ha pres plenament consciència de l'efecte que pot tenir sobre la construcció nacional.²⁷

---

26. Aquests principis estan desenvolupats i comentats a: R. Zapata-Barrero, *Immigració i Govern en nacions minoritàries: Flandes, Quebec i Catalunya en perspectiva* (ed. Fundació Trias Fargas, 2006).

27. Potser les darreres declaracions de Jordi Pujol a finals d'agost en una conferència de la Universitat Catalana d'Estiu (UCE), on va assegurar que la "barreja" podria tenir un efecte sobre la identitat catalana, van servir de punt de partença per introduir el tema en el debat polític i social (vegeu els principals diaris del 23 d'agost i l'article aclaratori del mateix J. Pujol a *La Vanguardia* titulat "La inmigración" (3 setembre 2004, p. 19), però aquest llenguatge si s'enfoca malament pot contribuir més al confusionisme que no a l'aclariment.

En aquest marc ens plantejem, com s'ha dit a l'inici, quins són els elements que podríem conformar el *discurs públic* de Catalunya, tenint en compte les característiques comunitàries pròpies. Desenvolupar aquest discurs propi té el caràcter d'una exigència. Encara no hem arribat a una situació de fractura o polarització catalana/espanyola en matèria d'integració dels immigrants. Però en els altres dos casos d'estudi aquesta divisió és una de les restriccions bàsiques que es tenen en compte a l'hora de gestionar la immigració. A Bèlgica, per exemple, la gestió de la immigració està a la base de fractures socials basades en la identitat,²⁸ mentre que al Quebec aquest perill és el que ha orientat el Programa marc de 1990 (*Énoncé de politique en matière d'immigration et d'intégration*). Aquest perill bàsic ha d'acompanyar qualsevol reflexió.

Per tal d'establir les bases d'aquest discurs propi, i completar així aspectes importants inexistents en el nou Pla, centraré la meua argumentació en el llenguatge de la identitat, tot considerant que una anàlisi completa hauria també de preveure el llenguatge de les competències.²⁹

En les fases inicials en les quals es troba Catalunya, penetrar en el debat sobre la immigració i l'autogovern implica formar arguments que adquireixen el caràcter de programes de recerca. El que podem fer ara és situar els principals eixos del debat sota la forma de grans blocs de categories i d'arguments.

En primer lloc, si bé fins ara l'opció ha estat la de donar suport a un enfocament de ciutadania, l'argument que defensaré ara és que aquest enfocament és incomplet si no es complementa amb un altre també bàsic: el debat sobre qui és immigrant a Catalunya. Aquesta nova forma d'enfocar el tema també té un caràcter generador de noves dimensions per completar el debat sobre la identitat. L'argument sencer ens diu que fins que no es tingui, amb criteris propis, una definició d'immigrant, el debat sobre la ciutadania pot servir més per

---

28. Va començar el 1990 segons D. Jacobs (2001, 2004b). Sobre aquest tema, vegeu també M. Martiniello (1996, 1998b), M. Martiniello i M. Poncelet (1993), M. Martiniello i M. Swyngedouw (1998), D. Jacobs i M. Swyngedouw (2003), H. Boussetta (2000).

29. Aquest llenguatge de les competències sobre immigració està inclòs al llibre de R. Zapata-Barrero, *Immigració i Govern en nacions minoritàries: Flandes, Quebec i Catalunya en perspectiva* (ed. Fundació Trias Fargas, 2006).

alimentar discursos retòrics que per omplir una funció política pràctica des d'una perspectiva d'autogovern. És un fet també que existeix una tradició política d'autogovern a Catalunya, però no una tradició que traci una evolució en el concepte d'immigrant. Aquest debat, malgrat suscitar preguntes de caràcter polític, requereix una resposta que no s'oblidi de la societat. No pot ser que el mateix àmbit de la política es contesti les seves pròpies preguntes, sense tenir en compte la composició real de la societat catalana.

És cert que, igual que el debat de les competències, aquest debat sobre la identitat se centra en les mancances (en aquest cas, conceptuals) que té Catalunya per gestionar la immigració, i per tant, constantment produirà arguments que expressin més desideratums que cal cobrir. Però aquesta és una característica general del mateix debat polític de Catalunya. El lligam entre la descripció i els desideratums dels arguments polítics és una constant, especialment si se centra en debats relacionats sobre la pròpia identitat.

És cert que si ens endinsem en aquesta direcció s'han de combinar dues vies d'anàlisi, que es poden fer de forma separada, però que cal combinar per tenir una composició final. La primera lògica és la comparativa, especialment referent als altres contextos que viuen una situació similar. Es tracta de reflexionar, com ho ha fet el Quebec, sobre els aspectes que fan que Catalunya sigui una societat diferenciada. La resposta que es doni proporcionarà arguments per conformar el seu discurs públic d'immigració i per poder definir qui és immigrant. Aquests elements diferenciadors requereixen protecció pròpia d'un Estat. Pensem, per exemple, en la llengua catalana com a element d'identitat diferenciador.

La segona via és la lògica històrica. Aquesta ens indica que s'ha de poder traçar una història sobre la tradició d'immigració a Catalunya. La premissa que s'ha de seguir és reconèixer que Catalunya és una societat d'immigració. Aquest fet significa que s'ha construït amb la immigració, que no es pot separar la seva biografia de l'arribada d'immigrants. Per tant, aquesta nova arribada no està separada, ni tampoc és una excepció històrica, sinó que forma part de la seva tradició històrica.

Vinculant aquestes dues lògiques, podem tenir la principal font d'arguments per poder iniciar un debat sobre com definir qui és im-

migrant a Catalunya. Existeixen dues possibles bateries de respostes, depenent de si prenem com a marc de referència l'Estat espanyol o Catalunya. Hem d'acceptar també que totes les potencials definicions tenen inevitablement un caràcter polític en el sentit d'expressar, en últim terme, una determinada forma d'entendre les relacions de poder que s'estableixen. No és el mateix, per exemple, definir Catalunya com a nació minoritària, minoria nacional o nació minoritzada.

Aquest problema de com conceptualitzar qui és immigrant a Catalunya no és un debat teòric, sinó que té uns efectes pràctics clars. Per exemple, segons la definició que s'estableixi, els percentatges estadístics canvien considerablement. A qui es compta com a immigrant? Tots els casos estudiats tenen el mateix referent? Tot aquell que ha nascut fora de Catalunya és immigrant? Els immigrants procedents de l'interior de l'Estat Espanyol que van venir els anys 50/60 són immigrants? S'han de contemplar en dades estadístiques i comparar amb el nombre d'immigrants extracomunitaris i els comunitaris? Òbviament, les respostes varien en funció de si es pren com a marc de referència l'Estat o bé Catalunya. En aquest mateix sentit, quin marc territorial es preveu per analitzar estadísticament Catalunya: el marc polític actual, el geogràfic i històric (i, per tant, s'ha d'incloure la Catalunya Nord)? S'annexa la Catalunya Sud i València dins de la concepció de Catalunya? Aquestes qüestions no formen part de la bateria de subtemes a discutir, sinó que són el nucli mateix del debat a considerar.

Tenint en compte totes aquestes dimensions, i situats des del punt de vista de Catalunya, es pot conceptualment establir una distinció entre immigrants espanyols i immigrants de fora d'Espanya. La resposta necessita criteris. La discussió sobre criteris pot tenir almenys tres respostes:

- Naixement. Implica que qui neix dins de Catalunya però de pares nascuts fora no és immigrant? Implica que el que ha nascut fora de Catalunya però resideix a Catalunya és immigrant?
- Llengua. Al·lòfon / no catalanoparlant: aquesta és una via de categoritzar la població que ha adoptat el Quebec.
- Cultura. La relació amb autòctons, la condició de minoria ètnica. Aquesta és la via adoptada per Flandes. La de categoritzar els immigrants com a minoria ètnica, en la línia de la seva principal àrea d'influència: Holanda.

El que està clar és que la selecció d'un criteri per definir la població de procedències diferenciades sempre és una opció política que en últim terme acaba exigint una definició de comunitat nacional. Hi ha nacions que opten per la llengua (Quebec) i altres per criteris culturals (Flandes). Seguint la tradició de Catalunya, el criteri de la residència (*ius domicili*) podria ser l'opció. Conceptualment, es podrien fer combinacions invocant l'origen. D'aquesta manera es podria establir una doble taxonomia per categoritzar la població resident.

La primera prendria com a referència el vincle entre residència actual i procedència de naixement. Tindríem, així, la categorització de la població següent:

- *Residents catalans*: població resident nascuda a Catalunya, independentment de l'origen dels seus pares.
- *Residents catalans d'origen espanyol o d'una comunitat històrica* (Euskadi i Galícia): població resident nascuda a Espanya o a una comunitat històrica reconeguda (ciudadà basc o gallec).
- *Residents catalans d'origen comunitari*: població resident nascuda a un país de la UE (aquí s'hauran d'incloure els que abans formaven part dels extracomunitaris, com els polonesos, els hongaresos, els txecs, etc.).
- *Residents catalans d'origen extracomunitari*: població resident a Catalunya nascuda fora de la UE.
- *Nous residents*: designa a la població nouvinguda que acaba d'empadronar-se, i inicia el procés d'acomodació i d'inclusió a la societat catalana.

Tanmateix, no podem obviar que es poden produir zones de conflicte a l'hora de debatre aquestes qüestions relacionades amb la identitat. Sabem que en aquest sentit el tema no està resolt entre estatals i nacionalistes. Aquest eix de conflicte pot produir arguments molt diferents sobre com entendre la tradició d'immigració que caracteritza Catalunya.

Per entendre aquesta qüestió hem de partir de la premissa que qualsevol discurs de la immigració busca recursos de la tradició per donar respostes a preguntes que suscita la seva gestió.³⁰ El problema

---

30. Vegeu una primera teorització d'aquest argument a R. Zapata-Barrero (2005b) i una

és que a Catalunya no hi ha una sinó dues formes d'entendre la seva tradició: pot interpretar la presència d'immigrants d'ara (principalment extracomunitaris procedents de països en vies de desenvolupament) com a segona onada (la primera va ser als anys 60 en un context no democràtic, principalment procedent del Sud d'Espanya i de l'Aragó, i per tant, immigració interna castellanoparlant), o bé com a primera onada d'immigració a Catalunya. En el primer cas, se suposa que les dues onades d'immigració són comparables (es pot, fins i tot, establir un debat per determinar els criteris de comparació); en la segona forma d'interpretació, en canvi, aquesta immigració seria incomparable amb la dels anys 60 (doncs és un fet que en general els immigrants de l'onada dels anys 60 castellanoparlants no admeten ser comparats amb els nous residents d'ara). En resum, a Catalunya no és que hi hagi una tradició i diferents formes de gestionar-la cap al futur, sinó que ens trobem amb una "disputa de tradicions". Aquesta disputa és fonamental ja que depenent de quina interpretació es doni, tindrem diferents bases per formar els arguments que es necessiten avui en dia per construir un discurs propi. D'ací que sigui important abans analitzar les onades d'immigració anteriors i destacar els elements que s'han seguit per gestionar-la, i identificar els principals elements d'avaluació en termes de gestió d'identitats.

El que també està clar és que aquesta qüestió de com definim la qualitat de membre de la comunitat/societat catalana és fonamental. Enfocar el tema en termes de sentiment de pertinença o de residència té unes implicacions molt diferents, sobretot quan no es té una estructura estatal per organitzar l'estabilitat i la cohesió d'una societat com pot tenir el Govern central. La residència és un criteri més objectivable que el sentiment de pertinença, la definició de la qual requereix mobilitzar temes d'identitat i de tradició.

Tenint en compte els nous elements que hem introduït, la gestió de la pregunta sobre com definim la tradició és fonamental ja que pot provocar almenys dos efectes que poden no solament alterar l'estabilitat, sinó també la cohesió de la societat. Em refereixo a dos perills bàsics fonamentals. Per una banda, que es fracturi la societat

de tal manera que es provoqui una societat dual i dividida (la podríem exemplificar simbòlicament com a conflicte entre la "cultura del toro" i la "cultura de l'ase").³¹ Per altra banda, i en connexió amb l'anterior, es pot produir una pèrdua d'hegemonia nacionalista i retrocés en la cultura pública pròpia. En altres termes, una castellanització de l'espai públic recuperat durant aquests darrers anys. És un fet que sense intervenció pública l'immigrant s'integra en la cultura dominant i, a través d'aquesta relació de poder, a la seva llengua. Sense intervenció pública s'ha de reconèixer que els immigrants no són aliats, còmplices o partícips de l'autogovern.

Des d'un punt de vista teòric, i fins i tot de recerca d'indicadors per donar suport a aquests arguments, podem dir que la immigració fa visible els dèficits d'autogovern existents. Aquest debat s'ha de fer a Catalunya. Fa referència al reconeixement que dins de Catalunya existeix una cultura dual entre majories i minories. En aquesta relació de poder, la posició de l'immigrant adquireix un caràcter vital. Una política d'immigració mal enfocada pot incrementar la dualitat espanyol/català. Les dificultats no tenen solament un caràcter teòric, sinó més aviat pràctic: com acomodar els immigrants dins de la realitat lingüística catalana si els seus principals "*referents d'autoritat*" s'expressen en castellà? (administració per gestionar els seus papers, per exemple; el seu lloc de treball). En aquest sentit, i si vinculem competències, autogovern i identitat, és un fet que el criteri de la llengua espanyola seguit pel Govern espanyol per gestionar l'accés d'immigrants no és un criteri vàlid per a Catalunya. Diria, fins i tot, que és un criteri advers des del punt de vista de l'autogovern. Un discurs propi de la immigració ha de poder valorar els que s'acomoden idiomàticament. Forma part de la responsabilitat de les institucions catalanes parlar als immigrants en català en la majoria de les seves esferes públiques, especialment en zones de majoria castellanoparlant.

---

31. En aquests darrers anys s'ha produït a Catalunya la proliferació dins de l'espai públic (especialment en cotxes, però també en samarretes i altres suports individuals) de dos símbols a través dels quals no solament s'expressa un sentiment de pertinença, sinó també es reivindica el caràcter identitari diferenciat de qui l'enarbora. La imatge de l'ombra d'un toro exemplifica el caràcter espanyolista de la persona, la imatge de l'ase (fent referència al caràcter diferenciador d'un tipus d'ase català) expressa el caràcter catalanista de la persona. Aquesta batalla (pacífica) de símbols dins de l'espai públic s'ha convertit en una forma d'expressió cultural, fins a tal punt que podem parlar, com proposo, de "cultura del toro" i "cultura de l'ase".

La vinculació de les tres dimensions que han articulat la nostra argumentació: la necessitat de definir qui és immigrant a Catalunya, el debat sobre la tradició d'immigració de Catalunya i el que acabem de fer entorn a la llengua i la cultura dual, ha de ser la principal unitat d'anàlisi per construir un discurs propi d'immigració. Una política d'immigració ha de poder tenir una posició clara davant d'aquestes qüestions. Resoldre aquests temes d'identitat i de tradició es converteix, doncs, en la condició *sine qua non* per a un *discurs públic d'immigració*.

Els termes del debat que estem establint tenen unes implicacions epistemològiques que s'han de destacar. El que estem dient és que per tenir un discurs propi de la immigració no s'han de buscar models teòrics estrangeritzants, sinó dintre, mirant i analitzant la nostra pràctica.³² No hem d'adoptar conceptes d'altres realitats sinó construir els propis (amb la connotació que volem que tinguin segons la nostra tradició). Si parlem en termes de condicions per construir un discurs propi, hem de seguir la realitat per orientar debats. És a dir, que tots els arguments tinguin un referent empíric que formi part substancial de la tradició. El discurs propi ha de poder seguir l'estructura lògica del país.

Si volem donar nom a les polítiques prioritàries per refermar el vincle entre autogovern i immigració, s'infereix que hi ha tres polítiques prioritàries: les polítiques lingüístiques, les polítiques educatives i les polítiques de treball. Llengua, educació i treball han d'estar vinculats en el moment de formular polítiques d'acomodació dels immigrants a la societat catalana. És cert que respecte d'altres casos similars, com són el Quebec i Flandes, Catalunya té més elements de desavantatge, ja que no té referents exteriors de llengua sobre els quals basar-se. Els altres tenen una llengua que en un altre país té Estat. Aquest fet ha d'obligar les institucions a reforçar encara més la seva política lingüística, fins i tot en relació amb la societat civil de Catalunya.

En efecte, un discurs públic que vinculi immigració i autogovern des del seu vessant identitari en relació amb el món associatiu hauria

---

32. Aquesta va ser la base metodològica que va orientar l'anàlisi dels plans comarcals: inferir a partir del que s'ha fet l'enfocament que s'està construint. Vegeu R. Zapata-Barrero, D. Sancho i B. Rius (2004).

de poder ser tan exigent com ho seria un Estat, especialment amb els que estan directament compromesos amb el destí dels immigrants, com són les ONG i les associacions d'immigrants. Ha de poder demanar, i ser entès en les seves demandes, que el món associatiu vehiculi les seves accions i demandes en català. És aquesta una política estratègica clau en l'autogovern. No estic fent una defensa particular, sinó formulant una pregunta. Com es gestiona en termes d'identitat el fet que hi ha ONG i associacions d'immigrants que juguen a favor de l'Estat i no de Catalunya, encara que sigui de forma no volguda?

5. Balanç final

Hem vist com el vincle entre la immigració i l'autogovern genera tota una sèrie de qüestions normatives que a penes estan desenvolupades a Catalunya, ni teòricament ni institucionalment. El que està clar és que la immigració exigeix replantejar-se, en termes de redefinició, l'autogovern. Especialment per poder diferenciar bé els arguments de reivindicació cultural dels immigrants cap a la societat dels que es projecten cap a l'Estat des de Catalunya.

S'ha argumentat també que per construir una *filosofia pròpia*, Catalunya ha d'evitar buscar models estrangeritzants i/o marcs teòrics acontextuals. La referència a altres experiències com Flandes i el Quebec ens mostra que cada comunitat nacional té uns recursos interpretatius propis segons el context. A Flandes, per exemple, la immigració es planteja com a amenaça a la identitat nacional. L'existència de partits d'extrema dreta (el *Vlaams Blok*) amb un discurs clarament antiimmigrant és un exemple de llenguatge identitari extrem que s'ha d'evitar. Al Quebec, al contrari, la immigració és vista com a positiva, com a oportunitat, si se socialitza amb el principal vehicle identitari: la llengua francesa. D'aquesta manera, numèricament engrosseix les files de la cultura francesa davant de l'anglesa dominant al Canadà. Aquesta percepció inicial és fonamental ja que es converteix en la premissa bàsica que ens ajuda a entendre les diferents filosofies públiques. Quina és la lectura que ha de fer-se des de Catalunya d'aquest vincle?

Des del principi es percep la immigració com quelcom que té un efecte lingüístic. Aquesta és la categoria bàsica que orienta la majoria de les accions. Una política d'immigració des d'un marc nacional

sense eines estatals està bàsicament articulada com una política lingüística. Això no significa que els altres aspectes instrumentals de polítiques no siguin importants, sinó que estan supeditats a la dimensió lingüística.

Des d'un punt de vista comparatiu, hi ha alguns que prioritzen un enfocament basat en la ciutadania (Quebec) per definir les polítiques, mentre que altres tenen com a centre d'atenció una lògica instrumental per aconseguir més capacitat competitiva en les seves relacions amb altres nacions (Flandes). El que també ens diuen les altres experiències és que els processos de definició institucional que suposa la presència d'immigrants impliquen també un procés d'innovació conceptual,³³ especialment per designar l'immigrant, a vegades identificat com a al·lòfon (Quebec) o minoria etnocultural (Flandes). El criteri de diferenciació pot ser lingüístic o cultural. Aquests dos enfocaments de polítiques mantenen una distància que té una relació amb la construcció de la tradició. Aquest fet ha d'estar present com un dels temes bàsics per construir una filosofia de la immigració des de Catalunya.

Des del punt de vista del marc institucional, es poden fer tres propostes: la necessitat d'elaborar un document marc que estableixi la filosofia pròpia de Catalunya; la creació d'una direcció política que tingui el caràcter ministerial, i un centre d'estudis o directament un Institut que jugui la funció de gestionar, disseminar i produir informació per orientar l'acció de govern en aquesta matèria vital pel seu caràcter comunitari i identitari.

Tant al Quebec com a Flandes s'ha elaborat un document marc que serveix de referència per limitar les polítiques que es fan i orientar-les. Aquest document estableix llur *filosofia*. Al Quebec el seu *Énoncé* de 1990, i a Flandes, el seu *Décret* de 1998.³⁴ A Catalunya és necessari elaborar un document marc consensuat políticament que tingui la mateixa funció.

---

33. Sobre la relació entre processos de canvi i innovació conceptual vegeu R. Zapata-Barrero (2006). Pel cas concret que ens ocupa, vegeu l'estudi comparatiu de R. Zapata-Barrero (2005a).

34. Vegeu comentaris a R. Zapata-Barrero (2006).

Des d'un punt de vista institucional hi ha també dues maneres d'enfocar la gestió de la immigració: o bé es té una visió transversal com a Flandes (cada ministeri tracta el tema o crea una estructura per coordinar el tema) o bé es fa una lectura més específica creant una nova conselleria per gestionar el tema, com al Quebec. De moment a Catalunya la direcció política de la immigració ha passat de Benestar a Presidència (on es crea el 2000 la Secretaria per a la Immigració - SIM) i de Presidència a la Conselleria de Benestar i Família coincidint amb la nova legislatura i el Govern del tripartit (PSC, ERC, ICV). Aquest desplaçament de conselleria (de Presidència a Benestar i Família) de la Secretaria per a la Immigració (SIM) té una clara lectura política.

Si prenem seriosament el conjunt d'arguments que hem exposat, i si volem que aquests formin part del discurs públic de la immigració a Catalunya, el que està clar és que, sigui quina sigui la *filosofia*, aquesta solament podrà generar pautes d'acció estratègiques si té la força institucional d'una conselleria.³⁵ Sense aquest caràcter es tindran pocs recursos per poder pilotar una política d'identitat vital per a l'autogovern de Catalunya. No només per poder negociar cap a l'exterior (competències i polítiques amb el Govern central), sinó també cap a l'interior, tenint el marc polític necessari per consolidar una xarxa interdepartamental, construir un marc institucional territorial i una xarxa d'actors associatius implicats en l'acomodació dels immigrants.

Per últim, atesa la tradició que té Catalunya en la gestió de la immigració, estant com està en la seva tercera fase si prenem els Plans com a referència, és incompreensible que no tingui encara un centre que tingui el rang d'institut que gestioni la informació, produeixi arguments i orientacions i també s'ocupi de la formació no solament acadèmica, sinó tècnica i professional. Com a exemples d'estudi que encara estan per fer, i seguint l'orientació d'aquesta secció, és imperatiu poder tenir una font quantitativa que ens indiqui quines són les percepcions que té la població de la immigració, seguint les variables d'identitat. Per exemple, aportaria informació saber si el fet de sentir-se "més català que espanyol" o "igual de català que espanyol" –per citar algunes categories– influeix en l'actitud d'aquesta persona cap

---

35. De fet, si prenem seriosament l'article de la Proposta de nou Estatut, centrat en les competències, solament una administració amb el rang de conselleria podria desenvolupar-los.

a la immigració i com, a part de variables socials i econòmiques clàssiques. Igualment seria interessant analitzar quina és la percepció que tenen de Catalunya els immigrants residents, així com quin és el seu sentiment de pertinença.

Catalunya tindrà reptes futurs vitals si vol prendre seriosament la seva tasca de dissenyar la seva *filosofia pública d'immigració*. Els vincles entre autogovern i identitat adquireixen, quan es tracta de la definició d'una nova competència com és la immigració, una dimensió eminentment generacional. La condició és que els polítics hauran de fer política. La lògica de país ha de prevaldre sobre qualsevol altre interès partidista. Els propers anys veurem si els nostres polítics han entès que amb la immigració tota Catalunya està davant d'una nova oportunitat històrica.

Bibliografia citada

- ALEINIKOFF, T. A.; KLUSMEYER, D. (2001) *Citizenship Today*. Washington: Cornege.
- ASSIMOPOULOS, N.; HUMBLET, J. E. (1987) «Immigrants and the Question of National Identity: A Comparative Study of the Societies of Quebec and Wallonia; Les Immigrés et la question nationale: étude comparative des sociétés quebecoise et wallonne». *Études-Migrations*, 24, 86, juny; 155-186.
- AUBARELL, G.; ZAPATA-BARRERO, R. (eds.) (2003) *Inmigración y procesos de cambio: Europa y el Mediterráneo en el contexto global*. Barcelona: Icaria.
- AUBARELL, G.; NICOLAU, A.; ROS, A. (eds.) (2004) *Immigració i qüestió nacional*. Barcelona: Editorial Mediterrània.
- BATAILLE, P. (1998) «The racism scene and the multicultural project: Quebec as an example». *Information sur les sciences sociales*. Juny, 37/2; 381-399.
- BAUBÖCK, R. (2001) «Cultural citizenship, minority rights, and selfgovernment». T. A. Aleinikoff; D. Klusmeyer (eds.) *Citizenship Today*. Washington: Cornege; 319-345.
- BOISVERT, Y.; HAMEL I MOGAT, M. (dirs.) (2000) *Vivre la citoyenneté: identité, appartenance et participation*. Montreal: Éditions Liber.
- BONIN, B. (1975) «L'immigration étrangère au Québec». *Canadian Public Policy Analyse de Politiques*. Estiu, 1:296-301.
- BOUSSETTA, H. (2000) «L'impact des divisions communautaires sur la intégration des étrangers». McAndrews, M; Pagé, M. *L'éducation dans les sociétés divisées*. Montreal: L'Harmattan; 59-81.
- BOUSSETTA, H.; SWYNGEDOUW, M. (1999) *La citoyenneté de l'Union Européenne et l'enjeu de Bruxelles. Le débat supranacional confronté aux rélités d'une société multiehnique et multinationale divisée*. Vancouver: Contribution au Colloque Metropolis RIIM, 14-16, juny 1998.
- CARENS, J. (1995) «Immigration, Political Community, and the Transformation of Identity: Quebec's Immigration Policies in Critical Perspective». Carens, J. (ed.) *Is Quebec Nationalism Just?* Montreal: McGill-Queen's University Press; 20-81.
- . (2000) *Culture, citizenship, and community*. New York: Oxford University Press.
- CHASTENAY, M. H.; PAGÉ, M.; PHALET, K.; SWYNGEDOUW, M.I.; LASRY, J. C.

(2005) «Identity, equality and participation: testing the dimensions of citizenship in Canada and Belgium». *Canadian Ethnic Studies* (monographe spécial); 84-112.

DE WINTER, L.; FROGNIER, A. P.; BILLIET, J. (1998) «Y a-t-il encore des Belges? Vingt ans d'enquêtes sur les identités politiques territoriales». A M. Martiniello; M. Swyngedouw (ed.); 123-136.

DIECKHOFF, A. (ed.) (1996) *Belgique. La force de la désunion*. Bruxelles: Complexe.

DIRKS, G. E. (2000) «Immigration, politique d'». *Encyclopédie du Canada*. Montréal: Éditions internationales Alain Stanké; 958-959.

EL-YAMANI, M.; JUTEAU, D.; MACANDREW, M. (1993) «Immigration: What Do Quebecers Fear?». *International-Review-of-Community-Development*; 30(70), tardor; 61-70.

EMONGO, L.; DAS, K.; BIBEAU, G. (2001) «The Meaning of Community for Young Hindus in Montreal: From the Ganges to the Saint-Laurent; Le Sens de la communauté chez les jeunes Hindous de Montréal: entre le Gange et le Saint-Laurent». Institut Interculturel Montreal. *Quebec Nouvelles-Pratiques-Sociales*, 14, 1, juny; 152-168.

FAVELL, A. (2001) *Philosophies of integration*. Londres: Palgrave (1^a ed. 1998).

FAVELL, A.; MARTINIELLO, M. (1999) «Multinational, Multicultural, and Multileveled Brussels». *Working Papers Series*. Oxford University Press.

FONTAINE, L. (1992) «L'élaboration d'un plan d'action à l'intention des communautés culturelles au Québec». Levesque, R., *L'homme, la nation, la démocratie*. Sillery: Presses de l'Université du Québec.

———. (1995) «Immigration and Cultural Policies: A Bone of Contention between the Province of Quebec and the Canadian Federal Government». *International-Migration-Review*, 29, 4(112), hivern; 1041-1048.

FONTAINE, L.; SHIOSE, Y. (1991) «Ni citoyens ni Autres: La catégorie politique communautés culturelles». D. Colas; C. Emeri; J. Sylberberg (eds.) *Citoyenneté et nationalité. Perspectives en France et au Québec*. Paris: Presses Universitaires de France; 435-443.

GAGNON, A. G.; IACOVINO, R. (2003) «Le projet interculturel québécois et l'élargissement des frontières de la citoyenneté». A A. G. Gagnon (ed.) *Québec: Etat et société*. Montréal: Québec/Amérique, t. 2; 413-438.

GARCEA, J. (1998) «Bicommunalism and the Bifurcation of the Immigration», *Saskatoon Canadian-Ethnic-Studies / Études-Ethniques-au-Canada*, 30, 3; 149-172.

GARRETA, J.; SAMPER, LL.; LLEVOT, N. (ed.) (2003) *Relaciones étnicas y educación en una sociedad dividida: Quebec*. Educació i món actual, 11.

JACOBS, D. (2000) «Multinational and poliethnic politics entwined: minority representation in the region of Brussels-Capital». *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 26, n° 2; 289-304.

———. (2001) «Immigrants in a Multinational Political Sphere: The Case of Brussels». Rogers, A.; Tillie, J. (eds.) *Multicultural Policies and Modes of Citizenship in European Cities*. Aldershot: Ashgate; 107-122.

———. (2004a) «Alive and Kicking? Multiculturalism in Flanders». Paper presentat a la conferència *Europeanists* a Chicago.

———. (2004b) «Pacifying national majorities in the Brussels capital Region: What about the immigrant minority groups?». A E. Lantschner; A. Morawa (eds.) *European Yearbook of Minority Issues*, volume 2, 2002/3. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers; 309-329.

JACOBS, D.; SWYNGEDOUW, M. (2003) «Territorial and non-territorial federalism: reform of the Brussels Capital Region, 2001». *Regional and Federal Studies*, 13 (2); 127-139.

JUTEAU, D. (2000) «Du dualisme canadien au pluralisme québécois». McAndrew, M.; Gagnon, F. (eds.) (2000a) *Relations ethniques et éducation dans les sociétés divisées*. Paris: L'Harmattan; 13-26.

———. (2000b) «Ambigüités de la citoyenneté au Québec». *Les grandes conférences Desjardins*, 7. Programme d'Études sur le Québec, Université McGill (23 novembre).

———. (2002) «The Citizen Makes an Entrée: Redefining the National Community in Quebec». *Citizenship Studies*, vol 6, n° 4.

———. (2005) «Inmigración, ciudadanía y autogobierno: Quebec en perspectiva». Documents de Treball CIDOB (Serie Migraciones), n° 6.

JUTEAU, D.; MCANDREW, M. (1992) «Nation-Building, Immigration and Integration in a Sovereign Quebec; Projet national, immigration et integration dans un Québec souverain». *Sociologie-et-Sociétés*, 24, 2, tardor; 161-180.

KYMLICKA, W. (1998) *Finding Our Way: Rethinking Ethnocultural Relations in Canada*. Toronto: Oxford University Press.

———. (2001) «Minority Nationalism and Immigrant Integration». Will Kymlicka, *Politics in the Vernacular*. Oxford: Oxford University Press.

LABELLE, M. (1988) «La gestion fédérale de l'immigration internationale au

Canada: 1963-1984». Brunelle, D.; Bélanger, Y. (dirs.) *L'ère des libéraux. Le pouvoir fédéral de 1963 à 1984*. Québec: Presses de l'Université du Laval.

———. (1990) «Immigration, Culture, and the National Question; Immigration, Culture et Question Nationale». *Cahiers-de-recherche-sociologique*, 14, primavera; 143-151.

———. (1997) «Pluralisme, intégration et citoyenneté. Enjeux sociaux et politiques à propos du Québec». Abou, S.; Haddad, K. (dirs.) *La diversité linguistique et culturelle et les enjeux du développement*. Beyrouth: Université Saint-Joseph; 13-28.

———. (1998) «Les minorités et le pays du Québec. Une citoyenneté à construire». Sarra-Bournet, M. (dir.) *Le pays de tous les Québécois. Diversité culturelle et souveraineté*. Montréal: VLB; 191-205.

———. (2000) «La politique de la citoyenneté et de l'interculturalisme au Québec; défis et enjeux». Greven, H.; Tournon, J. (dirs.) *Les Identités en débat: intégration ou multiculturalisme*. Paris: L'Harmattan; 269-293.

———. (2001) «Intégration et multiculturalisme: discours et paradoxes». A Resch, Y. (dir.) *Définir l'intégration*. Actes du colloque de l'Association internationale d'études québécoises et Institut d'Études politiques. Montréal: XYZ ed.; 19-31.

———. (2003) «A propos de la reconnaissance de la diversité dans l'espace national québécois», CRIEC. Labelle, M.; Larose, S.; Piche, V. (1983) «Immigration Policy and English-Speaking Caribbean Immigration to Canada and Quebec, 1900-1979; Politique d'immigration et immigration en provenance de la Caraïbe anglophone au Canada et au Québec, 1900-1979», *Canadian Ethnic Studies / Études Ethniques au Canada*, 15, 2; 1-24.

———. (2004) «The "language of race", identity options and "belonging"». Devine, F.; Waters, M. C. (dirs.) *Social Inequalities in Comparative Perspective*. Blackwell Publishers; 9-65.

LABELLE, M; MIDY F. (1999) «Re-reading citizenship and the transnational practices of immigrants». *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 25, n° 2; 213-232.

LABELLE, M.; ROCHER, F. (2003) «Debating Citizenship in Canada: The Collide of Two Nation-Building Projects». A L. Cardinal (dir.), *A Century of Citizenship in Australia and in Canada*. Institute of Canadian Studies of the University of Ottawa / Australian High Commission in Ottawa / Forum of Federations / Australian Studies Association of North America / Centre for Australian Cultural Studies, (en prensa).

LABELLE, M.; SALÉE, D. (1998) «Citizenship in Question: Stakes and Challenges of Multiculturalism in Quebec and in Canada; La Citoyenneté en question: enjeux et défis du multiculturalisme au Québec et au Canada». International Sociological Association (ISA).

———. (1999) «Citizenship in Question: The Canadian State in Relation to Immigration and National and Cultural Diversity; La Citoyenneté en question: l'état canadien face à l'immigration et à la diversité nationale et culturelle». *Sociologie et Sociétés*, 31, 2, tardor; 125-144.

LABELLE, M.; ROCHER, F.; ROCHER, G. (1995) «Pluriethnicité, citoyenneté et integration: de la souveraineté pour lever les obstacles et les ambiguïtés». *Cahiers-de-recherche-sociologique*, 25; 213-245.

LEFEBVRE, E. L. (2003) «Belgian Citizenship: Managing Linguistic, Regional, and Economic Demands». *Citizenship Studies*, n° 1, vol. 7.

LIZASA, S. (1998) «Quebec-Style Pluralism: Examination of the Concept of "Citoyenneté Pluraliste"». International Sociological Association (ISA), 1998.

MACANDREW, M. (1995) «Multiculturalisme canadien et interculturelisme québécois: Mythes et réalités». VV.AA. *Pluralisme et education*. Montreal: Faculté des Sciences de l'Education.

MACLURE, J.; GAGNON, A. G. (eds.) (2001) *Repères en Mutation: identité et citoyenneté dans le Québec contemporain*. Éditions Québec Amérique.

MADDENS, B.; BILLIET, J.; BEERTEN, R. (2000) «National identity and the attitude towards foreigners in multi-national states. The case of Belgium». *Journal of ethnic and migration studies*, vol. 26, n° 1; 45-60.

MARTINIELLO, M. (1994) «Nationalisme et ethnicité». *Recherches Sociologiques*, 3; 134-145.

———. (1998a) «Les élus d'origine étrangère à Bruxelles». *Revue Européenne des Migrations Internationales*, vol. 14; 123-150.

———. (1998b) «Culturalisation des différences, différenciation des cultures dans la politique belge» (working paper). *Les cahiers du CERJ*.

———. (1999) «L'étrange bi-culturalisme belge». *A Research Perspectives on Migration*, vol. 2, n° 2; 16-18.

MARTINIELLO, M.; MANÇO, A. (1993) «Intercultural education in french-speaking Belgium». *European Journal of intercultural education*, vol. 4, n° 2; 19-27.

MARTINIELLO, M.; SWYNGEDOUW, M. (ed.) (1998) *Où va la Belgique?* Paris: L'Harmattan.

OLLIVIER, E. (2000) «La lutte contre le racisme au fondement de la perspective interculturelle». *Possibles (Essais et Analyses)*, 24 (4); 6-37.

PANITCH, A.; CRAGIN, J. M. (1991) «Immigrating to Quebec: The Demographic Challenges of a Province Experiencing Low Fertility». *Migration-World*, 19 (4); 11-14.

PORTA, J. (2004) «Immigració i Identitat Nacional». Ponència presentada al *2n Congrés de la immigració a Catalunya*, (17/18 abril).

RAMÍREZ, B. (1991) «Les rapports entre les études ethniques et le multiculturalisme au Canada. Vers nouvelles perspectives». *Revue internationale d'études canadiennes*, 3; 171-181.

RAMÍREZ, B.; TASCHEREAU, S. (1988) «Les minorités: le multiculturalisme appliqué». A Y. Belanger (ed.) *L'ère des Libéraux*. Presses Universitaires du Québec; 383-404.

RICHMOND, A. H. (1976) «Immigration, Population, and the Canadian Future». *Sociological-Focus*, 9, 2, abril; 125-136.

SIMARD, M. (1996) «Quebec's Policy for Regionalization of Immigration: Challenges and Paradoxes; La politique québécoise de régionalisation de l'immigration: enjeux et paradoxes». *Recherches-Sociographiques*, 37, 3, setembre-desembre; 439-469.

SKERRY, P. (1995) «Many borders to cross: Is immigration the exclusive Responsibility of the federal government?». *Publius*, vol. 25, n° 3.

SPIRO, P. (1994) «The States and Immigration in an Era of Demi-sovereignities». *Virginia Journal of International Law*, vol. 35, n° 1.

———. (2001) «Federalism and Immigration: Models and Trends». *International Social Sciences Journal*.

SWYNGEDOUW, M. (1992) «L'essor d'Agalev et du Vlaams Block». *Courier hebdomadaire du CRISP*, n° 1362.

———. (1995) «Les nouveaux clivages dans la politique belgo-flamande». *Revue française de science politique*, 45 (5); 775-790.

TANAKA, M. (2000) «Les neo-quebecois et les médias du Québec». *Possibles (Essais et Analyses)*, 24 (4); 37-55.

TASCHEREAU, S. (1988) «The History of Immigration to Quebec. An invitation to escape the ghettos». *Revue d'Histoire de l'Amérique Française*, primavera, 41, 4; 575-589.

- TESSIER, K. (1995), «Immigration and the crisis of federalism». *Indiana Journal of Global Legal Studies*, vol. 3, nº 1.
- VV.AA. (1994) «Integration of the New Wave of Immigrants into Quebec Society: Facilitating Factors, Difficulties and Strategies; L'Intégration de la nouvelle immigration a la société québécoise: facteurs facilitants, difficultés et stratégies». *Revue-internationale-d'action-communautaire / International-Review-of-Community-Development*, 31(71), primavera, 17-32.
- VV.AA. (2002) *Immigració, autonomia i integració*, Departament de Presidència, Generalitat de Catalunya.
- ZAPATA-BARRERO, R. (2002) *L'hora dels immigrants: esferes de justícia i polítiques d'acomodació*. Barcelona: Centre d'Estudis de Temes Contemporanis (Col·lecció Temes Contemporanis / Proa). (Trad. castellana: (2002) *El turno de los inmigrantes: esferas de justicia y políticas de acomodación*. Madrid: Imerso, Ministerio de Trabajo y Seguridad Social).
- . (2003) «The "discovery" of immigration in Spain: the politicization of immigration in the case of El Ejido». *Journal of International Migration and Integration*, vol. 4 (4); 523-539.
- . (2004a) *Inmigración, innovación política y cultura de acomodación en España: Un análisis comparativo entre Andalucía, Cataluña, la Comunidad de Madrid y el Gobierno Central*. Barcelona: Ed. Cidob.
- . (2004b) *Multiculturalidad e inmigración*. Madrid: Editorial Síntesis.
- . (2005a) «The Muslim community and Spanish tradition: Maurophobia as a fact and impartiality as a desideratum». A T. Modood; A. Triandafyllidou; R. Zapata-Barrero (eds.) *Multiculturalism, Muslims and Citizenship: a European approach*. Londres: Routledge.
- . (2005b) «Hermenéutica de la inmigración». *Revista Claves de la razón práctica*, nº 158, desembre; 29-37.
- . (2005c) «El significado de la Teoría Política: gestión de cambios estructurales e innovación política». *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, nº 109, gener-març 2005; 37-74.
- . (ed.) (2006) *Manual de Conceptos Políticos en el contexto de España*. Madrid: Ed. Síntesis (en premsa).
- ZAPATA-BARRERO, R.; SANCHO, D.; RIUS, B. (2004) «Un enfocament comarcal per a la gestió de la immigració: línies bàsiques i perspectives». *Revista Idees*, nº 22; 93-108.

RESUMEN

En este artículo se analiza la relación entre la inmigración y el autogobierno de naciones minoritarias. Mientras que este vínculo está presente en la agenda política de Quebec y de Flandes, todavía no lo está en la de Cataluña. Teniendo el caso de Cataluña como objeto último de estudio, este artículo se interesa antes por cómo Quebec y Flandes han resuelto (o mejor dicho, están resolviendo) los interrogantes en torno a la relación entre inmigración y Gobierno. En este marco nos planteamos cuáles son los elementos que podrían conformar la *filosofía propia* de Cataluña, teniendo en cuenta sus características comunitarias.

Se estructura en tres partes. En la primera (*Inmigración y autogobierno: premisas teóricas*), aborda las principales premisas teóricas que suscitan el estudio del vínculo entre inmigración y autogobierno, basándose en las aportaciones de J. Carens, W. Kymlicka, R. Bauböck. En la segunda (*El debate sobre la inmigración en Flandes y en Quebec*), identifica y discute los principales temas del debate académico en estos territorios, susceptibles de aportar elementos para discutir una *filosofía de la inmigración* en Cataluña. La tercera (*Elementos para construir una filosofía pública de la inmigración en Cataluña*), consiste en un breve estado de la cuestión, basado en el actual Plan de Ciudadanía e Inmigración (2005-2008) y trata de dar unas primeras respuestas a la pregunta sobre cuáles deben ser los principales temas de una filosofía pública de la inmigración en Cataluña, centrándose tanto en el debate sobre la ciudadanía como sobre la definición de quién debe ser considerado inmigrante en Cataluña. Para terminar, un balance final recoge las principales líneas de reflexión y de análisis futuras.

ABSTRACT

This article seeks to analyze the relationship between immigration policies and the development of self-government within plurinational federal or highly decentralized systems. The author depicts the Quebec and Flanders approach to immigration policies according to their link to the definition and exercise of political self-government, and then he tries to compare it with that of Catalonia. By doing so, he concludes that whereas this link is present on the political agenda of Quebec and Flanders, it is not yet included in that of Catalonia. Taking the case of Catalonia as the last object of study, this article is first interested in how Quebec and Flanders have resolved (or better said, are resolving) the doubts about the relationship between immigration and Government. In this setting it considers the elements which could shape Catalonia's *own philosophy*, taking into account its features as a social community.

The article is structured in three parts. The first part (*Immigration and self-government: theoretical premises*), is an approach to the main theoretical premises about the link between immigration and self-government. The author explicitly relies on the contributions by Carens, Kymlicka, and Bauböck. The second part (*The debate on immigration in Flanders and Quebec*), tries to identify and apply to the Catalan case the main points of the academic debate. The third and last part (*Elements to construct a public philosophy for immigration in Catalonia*), the author seeks to provide a brief state-of-the-question in Catalonia by depicting the current Plan for Citizenship and Immigration (2005-2008). On these bases, he then attempts to provide some first responses to the question about which areas should be included within a public philosophy for immigration in Catalonia should be, focusing both on the debate about citizenship as well as on the definition of who should be considered an immigrant in Catalonia. In his conclusions, the author summarizes the main points of the article and provides some research lines for further analyses.